

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду
з прав людини
(липень 2021 року)

Зміст

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд)	4
ASSOCIATION BURESTOP 55 AND OTHERS v. France: невизнання права екологічної організації на звернення до суду задля захисту екологічних інтересів – порушення	4
LOQUIFER v. Belgium: відсутність ефективного засобу правового захисту, за допомогою якого можна було б оскаржити рішення Вищої ради правосуддя про відсторонення одного з її членів – порушення	9
RECZKOWICZ v. Poland: розгляд справ Дисциплінарною палатою Верховного суду, судді до якої були призначені з порушенням установлені законом процедури – порушення	12
KARIMOV AND OTHERS v. Azerbaijan: нерозгляд аргументу про відсутність фінансової здатності сплатити борг за рішенням суду, що стало причиною застосування до заявників адміністративного арешту – порушення	14
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	16
HÁJOVSKÝ v. Slovakia: публікація в газеті приватної інформації та нерозмитих фото заявника, зроблених таємно, без його згоди і за удаваних підстав – порушення	16
A.M. AND OTHERS v. Russia: зміна статі як підстава для обмеження батьківських прав і побачень заявниці з дітьми – порушення	20
M.A. v. Denmark: невиправдано тривалий період очікування для возз'єднання сім'ї для осіб, яким надано тимчасовий або додатковий захист – порушення	23
FEDOTOVA AND OTHERS v. Russia: відсутність можливості офіційного визнання стосунків одностатевих пар – порушення	26
POLAT v. Austria: проведення розтину тіла сина заявниці без її відома та згоди – порушення	28
Стаття 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)	31
NORMAN v. The United Kingdom: засудження і покарання працівника в'язниці за надання інформації журналісту про діяльність цієї установи в обмін на гроші – відсутність порушення	31
GACHECHILADZE v. Georgia: необґрунтованість підстав застосування до заявниці санкцій, примусового відкликання продукції та заборони використання дизайну упаковок, визнаних судом неетичними – порушення	35
SIC - SOCIEDADE INDEPENDENTE DE COMUNICAÇÃO v. Portugal: високий розмір присудженого судом відшкодування у спорі про дифамацію – порушення	39

Стаття 14 Конвенції (заборона дискримінації)	42
GRUBA AND OTHERS v. Russia: відмова працівникам правоохоронних органів – чоловікам у наданні відпустки по догляду за дитиною – порушення	42
Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності)	45
TODOROV AND OTHERS v. Bulgaria: конфіскація активів заявників, імовірно отриманих у результаті вчинення злочинів – порушення; відсутність порушення	45
Стаття 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягнутим до суду або покараним двічі)	47
Matijašić v. Croatia: одночасне використання системи штрафних балів і позбавлення права на керування транспортними засобами – заява визнана неприйнятною	47
Рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України	49

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

ASSOCIATION BURESTOP 55 AND OTHERS v. France (№ 56176/18, 56189/18, 56232/18, 56236/18, 56241/18, 56247/18)

Обставини справи

Справа стосувалася природоохоронних організацій, які виступили проти запланованого промислового центру геологічного зберігання, відомого як *Cigéon*, на ділянці Буре уздовж кордонів департаментів *Meuse*, *Haute-Marne* та *Vosges* в адміністративному регіоні *Grand Est*. Центр був спроектований для зберігання в глибоких геологічних сховищах високоактивних радіоактивних відходів з тривалим строком зберігання. Ці асоціації звернулися до суду з позовом до Національного агентства з управління радіоактивними відходами (ANDRA), вимагаючи компенсації шкоди, завданої ненаданням обов'язкової публічної інформації за статтею L. 542-12 7° Екологічного кодексу. Їхні позови було відхилено: один – у зв'язку з відсутністю в асоціації *locus standi*, а інші п'ять – по суті.

Відповідальність за довгострокове управління радіоактивними відходами була покладена на Національне агентство з управління радіоактивними відходами (ANDRA) – державний промисловий та комерційний орган, відповідальний за «надання суспільству інформації про управління радіоактивними відходами та сприяння поширенню науково-технічних знань у цій сфері».

У 1998 році Уряд обрав ділянку Буре для будівництва дослідницької лабораторії зі зберігання радіоактивних відходів у глибоких геологічних сховищах. Роботи розпочались у 2000 році. У 2007 році почала функціонувати лабораторія ANDRA.

У 2006 році Парламент схвалив зберігання в глибоких геологічних сховищах як еталонне рішення для управління радіоактивними відходами високого, середнього рівня і тими, що зберігаються тривалий час. У 2009 році ANDRA запропонувала ділянку в 30 кв. км поблизу Буре для будівництва підземного сховища. Уряд у 2010 році погодився. З 15 травня по 15 жовтня 2013 року були проведені суспільні обговорення. 11 січня 2018 року орган із забезпечення ядерної безпеки надав свій позитивний висновок. З серпня 2020 року ANDRA звернулася до Міністерства з екологічних питань із проханням зробити суспільну заяву щодо проєкту *Cigéon* з метою, зокрема, придбання необхідної землі.

Для розгляду питання про видачу дозволу на будівництво був установлений трирічний строк. У разі схвалення проєкту будівельні роботи було заплановано розпочати у 2023 або 2024 році. Після цього мав би бути десятирічний експериментальний промисловий етап, а потім проєкт *Cigéon* міг би розпочати свою діяльність.

Після доповіді інженера-геофізика в грудні 2002 року, у якій було вказано, що під ділянкою Буре розташовувалися «значні» геотермальні ресурси, а саме водоносний горизонт Тріас, асоціації-заявники представили місцевій лабораторії Буре цю інформацію і звернулися до моніторингового комітету з декількома проханнями зробити тестові буріння. ANDRA провела буріння у 2008 році. У зведеному звіті, посилаючись на результати буріння, ANDRA вказала, що «геотермальні ресурси в зоні транспозиції розташовувались на низькому рівні». 17 грудня 2012 року асоціації-заявники звернулися до ANDRA з проханням визнати, що цим самим вона надала помилкову й неправдиву наукову та технічну інформацію, а тому була винною в халатності і, відповідно, діяла протиправно.

14 травня 2013 року асоціації-заявники ініціювали провадження проти ANDRA в регіональному суді, вимагаючи компенсації завданої цим органом шкоди у зв'язку з недотриманням обов'язку надавати суспільну інформацію, що передбачений статтею L. 542-12 7° Екологічного кодексу. Асоціації-заявники зазначили, що висновок ANDRA стосовно геотермального потенціалу ділянки був помилковим і ґрунтувався на упередженій оцінці наявних даних. Вони вважали, що ANDRA не виконала свого обов'язку з надання інформації.

16 березня 2015 року регіональний суд визнав позови асоціацій-заявників неприйнятними.

Асоціації-заявники подали скарги на це рішення до Апеляційного суду. Рішенням від 23 березня 2017 року Апеляційний суд підтримав рішення суду нижчої інстанції в частині неприйнятності позову асоціації MIRABEL-LNE. В іншій частині суд скасував рішення про визнання неприйнятними позовів інших асоціацій-заявників. Ухвалюючи рішення про прийнятність, Апеляційний суд указав, що статутною метою асоціацій-заявників було запобігання ризиків для навколишнього середовища і здоров'я, створюваних ядерною промисловістю, та інформування суспільства про небезпеки захоронення радіоактивних відходів, за винятком асоціації MIRABEL-LNE, статутною метою діяльності якої був широкий захист навколишнього середовища.

Ухвалюючи рішення по суті, Апеляційний суд відхилив позови п'яти асоціацій-заявників, які він визнав прийнятними. Ними були подані касаційні скарги на це рішення, однак Касаційний суд рішенням від 24 травня 2018 року їх відхилив.

Оцінка Суду

Пункт 1 статті 6 Конвенції

Виправдовуючи визнання позову асоціації-заявника неприйнятним, Уряд посилався на умови доступу до суду для асоціацій, що відстоюють і намагаються захистити колективні інтереси. У зв'язку із цим принципова умова, дотримання якої розглянув Апеляційний суд Версаля 23 березня 2017 року, ґрунтувалася на співвідношенні статутної мети асоціації-заявника та колективних інтересів, які вона намагалася

захистити в суді. Уряд стверджував, що таке обмеження мало за мету запобігання накопиченню нерозглянутих справ у судах разом із можливими зловживаннями з боку асоціацій, такими як використання права на доступ до суду для отримання прибутку.

ЄСПЛ нагадав, що позов асоціації MIRABEL-LNE стосувався розгляду спору про цивільне право для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції – право, яким асоціація була наділена (право на інформацію та участь в екологічних питаннях). ЄСПЛ відзначив, що Уряд, аргументи якого стосувалися виключно захисту асоціаціями колективних інтересів, не надав жодних доказів, які б свідчили про те, що відмова в судовому розгляді щодо права такого характеру переслідувала легітимну мету та була їй пропорційною.

Крім цього, ЄСПЛ, по-перше, зауважив, що Апеляційний суд Версаля проігнорував факт, що асоціація MIRABEL-LNE була офіційно схвалена на основі статті L. 141-1 Екологічного кодексу. Як визнав Уряд, таке схвалення в принципі наділяло її правом на звернення до суду (*locus standi*). Справді, як вбачається зі статті L. 142-2 Екологічного кодексу, такі схвалені асоціації «[можуть] здійснювати права, надані сторонам цивільного провадження стосовно фактів, що заподіюють пряму чи непряму шкоду колективним інтересам, які вони намагаються захищати і які рівноцінні порушенню законодавчих положень про захист природи та навколишнього середовища ... або направлені на боротьбу із забрудненням чи іншими неблагополучними факторами чи на забезпечення ядерної безпеки й радіаційного захисту ... а також прийняття документів для їх імплементації».

По-друге, Суд відзначив, що, визнаючи позов асоціації MIRABEL-LNE неприйнятним, Апеляційний суд Версаля дійшов висновку про те, що на відміну від інших асоціацій-заявників статутна мета цієї асоціації не передбачала ані боротьби з екологічними ризиками та ризиками для здоров'я, створюваними ядерною промисловістю та її відповідною діяльністю і проектами у сфері розвитку, ані інформування суспільства про небезпеки захоронення радіоактивних відходів: статут цієї асоціації було викладено переважно загально про те, що її діяльність спрямована на захист навколишнього середовища. Такий підхід рівноцінний проведенню розмежування між захистом від ядерної небезпеки та захистом навколишнього середовища, в той час як перший є, безумовно, невід'ємною частиною останнього. Крім того, таке тлумачення статуту асоціації-заявника мало наслідком надмірне обмеження обсягу її соціальної мети, особливо з урахуванням того, що стаття 2 цього статуту стосувалася запобігання «технологічним ризикам».

Тому висновок Апеляційного суду Версаля, підтверджений Касаційним судом, який установив явно непропорційне обмеження права на доступ до суду, був із цього погляду явно необґрунтованим.

Таким чином, було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції стосовно асоціації MIRABEL-LNE.

Стаття 10 Конвенції

ЄСПЛ підкреслив, що всі твердження асоціацій-заявників стосувалися права на інформацію у сфері екологічних ризиків і дотримання процесуальних гарантій у цьому контексті. Суд вирішив їх розглянути за статтею 10 Конвенції.

ЄСПЛ зауважив, що хоча стаття 10 Конвенції не передбачає загального права на доступ до інформації, що перебуває в розпорядженні органів влади, певною мірою і за певних обставин вона може гарантувати право такого характеру та вимагати від органів влади надання інформації (див. *Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary*). Це також застосовується і щодо доступу до інформації стосовно проєктів, реалізація яких здатна вплинути на навколишнє середовище (див. *Cangi v. Turkey*).

Право на доступ до інформації може бути неефективним у разі, якщо надана інформація є нечесною, неточною чи неповною. Повага до права на доступ до інформації вимагає, щоб надана інформація була достовірною, особливо у випадках, коли таке право впливає з юридичного зобов'язання держави, і в разі спору щодо цього зацікавлені особи повинні мати засіб правового захисту в межах змагального провадження, який передбачає перегляд змісту і якості наданої інформації.

Доступ до такого перегляду є особливо важливим у випадку, якщо інформація стосується проєкту, що є серйозним екологічним ризиком (наприклад, ядерна небезпека). Існує справжній безпосередній зв'язок між геотермальним потенціалом ділянки Буре, про яку йде мова в релізі ANDRA, і ядерним ризиком, створюваним проєктом *Cigéo*.

У цій справі асоціації-заявники звернулися до суду з позовом до ANDRA, вимагаючи компенсації за шкоду, завдану невиконанням свого зобов'язання з інформування суспільства. Хоча позов асоціацій було визнано неприйнятним у першій інстанції, його було визнано прийнятним в апеляційній інстанції щодо асоціацій Burestop 55, ASODEDRA, Fédération Réseau Sortir du Nucléaire та Les Habitants vigilants du Canton de Gondrecourt, а також колективу CEDRA 52.

Після змагального провадження Апеляційний суд Версаля встановив, що жодної грубої недбалості допущено не було.

Апеляційний суд ухвалив, що ANDRA цілком справедливо стверджувала, що результати її роботи підтверджувалися всіма її інституційними партнерами, тим самим покликаючись на висновки органу із забезпечення ядерної безпеки, Інституту радіаційного захисту та ядерної безпеки, національного комітету з оцінки. Далі Апеляційний суд указав, що розбіжність в обговорюваних технічних аспектах сама по собі не є достатньою для висновку про некомпетентність ANDRA, її недбалість чи упередженість у висунутій нею позиції і що факт видачі сприятливих висновків для установки *Cigéo* в результаті глибоких досліджень сам по собі не може бути неправомірним. ЄСПЛ далі зазначив, що асоціації-заявники змогли оскаржити рішення суддів апеляційного суду шляхом подачі касаційної скарги. Касаційний суд установив, що Апеляційний суд належним чином обґрунтував своє рішення.

Тому п'ятеро із шести асоціацій-заявників – Burestop 55, ASODEDRA, Fédération Réseau Sortir du Nucléaire, Les Habitants vigilants du Canton de Gondrecourt та колектив CEDRA 52 – змогли подали скарги до національних судів для того, щоб у межах змагального провадження забезпечити ефективний контроль дотримання ANDRA свого юридичного зобов'язання з надання суспільству інформації про управління радіоактивними відходами і про зміст та якість повідомленої ANDRA інформації стосовно геотермального потенціалу ділянки Буре. Фактично обґрунтування апеляційного суду було поза межами критики. Суд дійшов висновку, що було б краще, якби судді апеляційного суду більш повно обґрунтували свою відповідь на протест асоціацій-заявників щодо достовірності інформації, наведеної у зведеному звіті ANDRA від 21 липня 2009 року, про низький рівень геотермальних ресурсів у цьому районі. Проте цього недостатньо для того, щоб поставити під сумнів висновок про те, що п'ять згадуваних асоціацій мали доступ до засобу правового захисту, який відповідав вимогам статті 10 Конвенції.

Тому було відсутнє порушення статті 10 Конвенції щодо асоціацій Burestop 55, ASODEDRA, Fédération Réseau Sortir du Nucléaire, Les Habitants vigilants du Canton de Gondrecourt та колективу CEDRA 52.

Що стосується асоціації MIRABEL-LNE, то ЄСПЛ уже встановив, що факт визнання її скарги неприйнятною Апеляційним судом Версаля становив порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. Відповідно, Суд указав на відсутність необхідності в розгляді того, чи становила ця обставина порушення процесуального аспекту статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо асоціації MIRABEL-LNE.

Відсутність порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів) щодо асоціацій Burestop 55, ASODEDRA, Fédération Réseau Sortir du Nucléaire, Les Habitants vigilants du Canton de Gondrecourt та колективу CEDRA 52.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 1 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

LOQUIFER v. Belgium (№ 79089/13,13805/14,54534/14)

Обставини справи

Справа стосувалася колишньої судді, яка у 2012 році була призначена до Вищої ради правосуддя (далі – ВРП). ВРП відсторонила заявницю від здійснення її повноважень у цьому органі з травня 2013 по березень 2015 року у зв'язку з порушенням щодо неї кримінальним провадженням. Після ухвалення у 2015 році виправдувального вироку ВРП встановила, що критерії для поновлення судді на посаді були задоволені.

Ключові обставини справи стосуються того, що у квітні 2012 року заявниця достроково вийшла на пенсію, пропрацювавши суддею впродовж двадцяти років. У червні 2012 року Парламент призначив її до складу ВРП як «несудового» члена.

У лютому 2013 року заявниці було пред'явлено обвинувачення у вчиненні злочинів, зокрема в підробці документів і використанні підроблених документів, які нібито були вчинені нею на посаді голови суду першої інстанції в місті Нівелі у зв'язку з процедурою призначення її наступника.

У травні 2013 року загальні збори ВРП ухвалили рішення про вжиття адміністративного заходу щодо відсторонення заявниці від здійснення своїх повноважень у цьому органі на шість місяців із можливістю його продовження. Було зазначено, що цей захід застосовується невідкладно й буде автоматично скасований, якщо головний прокурор Апеляційного суду міста Брюсселя вирішить не продовжувати підтримувати обвинувачення проти заявниці. У подальшому строк застосування цього заходу продовжувався до ухвалення остаточного рішення в межах кримінального провадження проти заявниці.

У 2014 році заявницю викликали до Апеляційного суду міста Брюсселя за пред'явленими обвинуваченнями. У січні 2015 року в її справі було ухвалено виправдувальний вирок. Потім вона звернулася до ВРП із клопотанням про перегляд рішення про її відсторонення від виконання повноважень у ВРП.

25 березня 2015 року загальні збори ВРП врахували виправдувальний вирок щодо заявниці, який набрав законної сили, і зауважили, що критерії для її поновлення на посаді повністю дотримані.

30 березня 2015 року заявниця пішла у відставку з посади члена ВРП.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявниця стверджувала, що несудовий орган застосував до неї заходи дисциплінарного стягнення і вона не мала жодних засобів для оскарження цього заходу. Крім цього, вона вказувала на відсутність публічного слухання та відмову в наданні їй доступу до протоколів загального засідання ВРП.

Оцінка Суду

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

ЄСПЛ вважав, що в цій справі мав місце «спір» щодо «цивільного права» і що заявниця під час процедури, пов'язаної з припиненням її повноважень у ВРП, мала право на захист, передбачений пунктом 1 статті 6 Конвенції.

ЄСПЛ зазначив, що згідно з відповідними конституційними та законодавчими положеннями ВРП є адміністративним органом. Оскільки завданням вказаного органу не є вирішення спорів, він не є судом. Таким чином, ВРП не була «судовим органом» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції.

У зв'язку із цим ЄСПЛ нагадав свою усталену практику про те, що якщо орган, який вирішує спори щодо «цивільних прав та обов'язків», не відповідає вимогам пункту 1 статті 6 Конвенції, то жодне порушення Конвенції не може бути встановлено, якби його рішення підлягало «подальшому контролю з боку судового органу, який [мав] повну юрисдикцію і [надавав] гарантії пункту 1 статті 6 Конвенції». Також ЄСПЛ зауважив, що відповідно до розділу 14 (1) зведених актів про *Conseil d'État*¹ заявниця не мала права, як член ВРП, звертатися до адміністративних судів із заявою про скасування такого рішення. Щодо повноважень судів загальної юрисдикції видавати накази ЄСПЛ також зазначив, що твердження Уряду в частині належності та ефективності такого засобу правового захисту ґрунтуються на загальних принципах, що врегульовують спори про суб'єктивні права. Уряд не надав чітких пояснень, якою мірою ці принципи застосовуються до такого органу, як ВРП, чия незалежність від інших гілок влади, в тому числі й судової, гарантована Конституцією Бельгії. Крім того, Уряд не надав жодних прикладів наказів, виданих проти ВРП чи іншого подібного органу. Зрештою, що стосується можливості пред'явлення позову про відшкодування збитків, то це не дозволило б суду скасувати заходи, через які заявницю було відсторонено від виконання її обов'язків. На думку ЄСПЛ, єдиним відповідним засобом правового захисту в цій справі є засіб, який би міг призвести до скасування відповідних рішень та відновлення права заявниці виконувати свої повноваження у ВРП, якби її відсторонення було визнано незаконним. Отже, позов про відшкодування шкоди не є належним засобом правового захисту в цій справі.

Тому, на думку ЄСПЛ, Уряд не продемонстрував існування будь-якого засобу правового захисту, який би дав змогу заявниці оскаржити рішення про відсторонення її від виконання повноважень й отримати скасування цього рішення чи зупинення його виконання. Таким чином, відповідні рішення не ухвалювалися «судовим органом» чи іншим органом, що здійснює судові функції, і не підлягали перегляду таким органом. Відповідно, заявниця була позбавлена права доступу до суду з метою оскарження заходу, яким її було відсторонено від виконання своїх повноважень у ВРП. Із цього випливає, що сама сутність права заявниці на доступ до суду була порушена.

¹ Вищий адміністративний суд Бельгії (прим. автора).

Отже, мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 20 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

RECZKOWICZ v. Poland (№ 43447/19)

Обставини справи

Справа стосувалася скарг заявниці-адвоката на те, що Дисциплінарна палата Верховного суду Польщі, яка розглядала щодо неї справу, не була «судом, встановленим законом» та не була неупередженою і незалежною.

Зокрема, заявниця скаржилася, що Дисциплінарна палата, одна з двох новостворених палат Верховного суду, складалась із суддів, призначених Президентом Польщі за рекомендацією Національної ради правосуддя (далі – НРП) – конституційного органу в Польщі, який гарантує незалежність судів та суддів і який був об'єктом суперечок з моменту набрання новим законодавством чинності, яке, серед іншого, передбачало, що його члени вже обираються не суддями, а Сеймом (нижня палата Парламенту).

Ця справа є однією з 38 справ проти Польщі, поданих упродовж 2018–2021 років, щодо різних аспектів реорганізації судової системи Польщі, розпочатої у 2017 році. ЄСПЛ підкреслив, що до його завдань не належить оцінка законності реорганізації польської судової системи загалом. Він покликаний з'ясувати, чи вплинули ці зміни на права заявниці за пунктом 1 статті 6 Конвенції, і якщо так, то яким чином.

Після декількох інцидентів під час представництва клієнтів право заявниці на зайняття адвокатською діяльністю було зупинено Дисциплінарним судом Палати адвокатів Померанії (the Pomerania Bar Chamber Disciplinary Court) на три роки. Заявниця оскаржувала це рішення до судів, проте Дисциплінарна палата Верховного суду (одна з двох новостворених у результаті судової реформи палат) відхилила її касаційну скаргу.

Посилаючись на статтю 6 Конвенції, заявниця скаржилася, що її справа не була вирішена «незалежним і неупередженим судом, встановленим законом». Зокрема, вона стверджувала, що судді Дисциплінарної палати, які розглянули її справу, були призначені Президентом Польщі за рекомендаціями НРП в порушення національного законодавства, і принципів верховенства права, розподілу влад та незалежності правосуддя. Вона заявляла, що нова Дисциплінарна палата мала політичний характер: справжня мета полягала у придушенні будь-яких суддівських заперечень проти змін у польській правовій системі з боку чинного Уряду.

Оцінка Суду

Суд розглянув цю справу у світлі критеріїв, установлених Великою Палатою у справі *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [GC], no. 26374/18, 1 грудня 2020 року.

По-перше, Суд установив, що мало місце явне порушення національного законодавства, що негативно вплинуло на основоположні правила призначення суддів

до Дисциплінарної палати Верховного суду. Це сталося тому, що НРП, як встановлено Законом про внесення змін до Закону про НРП від 8 грудня 2017 року, не забезпечувала достатніх гарантій незалежності від законодавчої та виконавчої гілок влади. Далі Суд дійшов висновку, що процедура призначення суддів, на яку неправомірно впливають законодавча та виконавча гілки влади, сама по собі є несумісною з пунктом 1 статті 6 Конвенції. Зокрема, Закон про внесення змін 2017 року, яким позбавлено судові органи права обирати судових членів НРП, яке вони мали згідно з попереднім законодавством, означає, що законодавча та виконавча гілки влади можуть прямо чи побічно втручатись у процес призначення суддів.

Недоліки процесу призначення скомпрометували законність Дисциплінарної палати Верховного суду в тому сенсі, що в результаті початково недосконалої процедури призначень суддів їй не вистачало і продовжувало не вистачати ознак «суду», який є «законним» у розумінні Конвенції.

Доходячи цього висновку, Суд, зокрема, покликався на постанови Верховного суду Польщі від грудня 2019 року та січня 2020 року, в яких він указав, що процедура призначення суддів до Дисциплінарної палати порушувала національне законодавство. ЄСПЛ дійшов висновку, що ці постанови ґрунтувалися на переконливих аргументах разом із глибокою та ретельною оцінкою відповідного польського законодавства з точки зору основоположних стандартів Конвенції та права ЄС. Він також узяв до уваги постанови Суду Європейського Союзу, а також низку звітів та оцінок європейських і міжнародних установ.

ЄСПЛ висновив, що Дисциплінарна палата Верховного суду, яка розглянула справу заявниці, не була «судом, встановленим законом». Тому було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

Що стосується того, чи ті самі недоліки також завдали шкоди незалежності та неупередженості Дисциплінарної палати, Суд указав, що це питання пов'язане з тією ж проблемою початково недосконалої процедури призначення суддів і що на нього вже було надано відповідь при розгляді скарги на те, що ця палата не мала ознак «суду, встановленого законом». Тому це питання подальшого розгляду не вимагало.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

KARIMOV AND OTHERS v. Azerbaijan (№ 24219/16, 56908/16 та 60139/16)

Обставини справи

Справа стосувалась адміністративного арешту / ув'язнення заявників у зв'язку з несплатою ними боргу.

До заявників у цій справі було застосовано адміністративний арешт за невиконання ними судових рішень, якими їх було зобов'язано сплатити суми боргів приватним кредиторам.

Заявники, посилаючись на статтю 6 Конвенції й статтю 1 Протоколу № 4 до Конвенції, скаржилися на несправедливість провадження, оскільки стягнення були застосовані без урахування їхніх аргументів про фінансову неспроможність повернути ці борги, незважаючи на установлені національним законодавством вимоги.

Оцінка Суду

Ця скарга стосувалася несправедливого провадження у справі про адміністративне правопорушення з кримінально-правовими наслідками для цілей статті 6 Конвенції.

Суд обмежив свій розгляд провадженнями, що завершилися ухваленням остаточних рішень, якими національні суди застосували адміністративні стягнення. У результаті цих рішень заявників було позбавлено свободи в статусі боржників.

Усі сторони національного провадження повинні мати змогу очікувати конкретної і прямої відповіді на свої твердження, що є вирішальними для результату провадження. Крім цього, наведені національними судами підстави ухвалених ними рішень не мають бути автоматичними чи шаблонними.

Національні суди визнали заявників винними за вчинення правопорушення, передбаченого Кодексом про адміністративні правопорушення, і застосували стягнення у вигляді адміністративного арешту. При встановленні вини заявників необхідно було з'ясувати відсутність поважної причини невиконання ними рішень судів, якими їх було зобов'язано повернути борги кредиторам. Наведені боржниками причини виправдання невиконання ними своїх зобов'язань були вирішальними для кваліфікації правопорушення, оскільки вони можуть слугувати підставою для звільнення від відповідальності. Важливе значення має індивідуальна оцінка фінансового становища боржників та їхня добросовісність при невиконанні своїх зобов'язань. Відповідна процедура (кримінальна за своїм характером, хоч і з адміністративними аспектами) вимагала від сторони, яка висувала обвинувачення, довести те, що боржники всупереч їхнім твердженням мали фінансову здатність погасити свій борг.

За цих обставин було чітко зрозуміло те, що висунуті заявниками аргументи в національних судах, зокрема про причину невиконання ними своїх зобов'язань з огляду на фінансову неможливість повернути борг, мали важливе значення з точки

зору фактичного формулювання закону та вимагали чіткої відповіді й судового з'ясування обґрунтованості наведених заявниками причин. У цьому зв'язку якщо причиною невиконання заявниками своїх зобов'язань була їхня фінансова неспроможність, то це також може порушити питання за статтею 1 Протоколу № 4 до Конвенції, за якою «жодна особа не може бути позбавлена волі лише з підстави неможливості виконати договірне зобов'язання». Проте національні суди не намагалися з'ясувати, чи були вагомими причини невиконання зобов'язань й не розглядали цього аргументу, незважаючи на вимогу про це з боку заявників під час розгляду справи судами першої й апеляційної інстанцій. Таке нез'ясування національними судами причини невиконання здавалося ще більше суперечливим у тому, що в рішеннях про застосування стягнень самі ж суди посилалися на нестабільне фінансове становище заявників без висловлення будь-яких сумнівів у фактологічній достовірності фінансових труднощів, які перешкоджали поверненню боргу.

Крім того, сам Конституційний суд підкреслив вимогу детального з'ясування судами всіх фактів при застосуванні адміністративного стягнення або покарання за невиконання судових рішень і необхідність оцінювати те, чи є невиконання умисним та чи використав боржник усі доступні засоби для виконання вимог державного виконавця. Варто визнати, що ці аспекти не були розглянуті судами, які застосували стягнення в цій справі.

Відповідно, ключовий аргумент, покладений в основу справи й висунутий заявниками, який був вирішальним для результату провадження, не отримав конкретної та чіткої відповіді, а тому національні суди не дотримали свого зобов'язання за статтею 6 Конвенції з надання обґрунтування.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

HÁJOVSKÝ v. Slovakia (№ 7796/16)

Обставини справи

Справа загалом стосувалася стверджуваного порушення права заявника на повагу до його приватного життя за статтею 8 Конвенції у зв'язку з публікацією його фотографій і відхилення національними судами його вимог.

Після публікації реклами, спрямованої на пошук сурогатної матері, в загальнонаціональній щоденній газеті заявник установив, що він став об'єктом телевізійного репортажу, у якому було таємно записано його зустрічі з нібито потенційною сурогатною матір'ю. Після цього була друквана й онлайн-публікація статті «Торгівля ненародженими дітьми» в популярній щоденній газеті загальнонаціонального охоплення. У ній описувалась історія заявника в тому вигляді, в якому вона була подана в телевізійному репортажі: публікація містила інформацію про його приватні справи і фотографії з репортажу, зроблені без його згоди. Хоча заявникові вдалося успішно подати позов на захист своєї особистої недоторканності проти словацького телебачення, позов проти видавця газети було відхилено.

Заявник вказував, що відхилення його позову проти видавця газети становило втручання у його право на повагу до приватного життя, гарантоване статтею 8 Конвенції.

Оцінка Суду

Питання в цій справі полягало в тому, чи дотримали національні суди справедливого балансу між захистом приватного життя заявника та свободою вираження поглядів відповідача. Тому Суд у світлі обставин цієї справи розглянув питання того, чи рішення, ухвалені національними судами згідно з їхньою свободою розсуду, відповідали критеріям, викладеним в усталеній практиці Суду. Зокрема, Суд розглянув такі застосовні критерії:

(а) Наскільки добре відомі заявник, його поведінка до публікації статті та суть питання

Національні суди, серед іншого, дійшли висновку, що, публікуючи рекламу, заявник вирішив вийти на публічну арену, а тому мав би очікувати на значну увагу суспільства, тим більше, що його особа вже була розкрита в телевізійному репортажі. Проте єдиний факт того, що заявник як звичайна особа скористався рекламою, не може слугувати аргументом на користь зменшення захисту, що мав би бути йому наданий за статтею 8 Конвенції. Заявник не був публічною чи такою, що має бути висвітлена, фігурою в розумінні усталеної практики Суду, не прагнув публічного висвітлення, окрім

розміщення реклами, що свідчило лише про його готовність удатися до комерційного сурогатного материнства за умов конфіденційності. Він не міг підозрювати, що, говорячи з особою, яка з ним зв'язалась як потенційна сурогатна мати, ризикує бути зафіксованим з розкриттям своїх намірів і особи в ЗМІ. Тому оцінка попередньої поведінки заявника була помилковою.

Що стосується суті питання, то стаття розкривала деякі деталі приватного життя заявника. Водночас з огляду на згадку в публікації участі лікарів (без імен), які надавали допомогу в штучному заплідненні та фальсифікації документів, і відсутність законодавства, яким би врегульовувалася ця діяльність, Суд погодився з висновком національних судів, що стаття мала за мету інформування суспільства про спірне питання сурогатного материнства, яке мало суспільний інтерес.

(b) Зміст, форма та наслідки статті

Стаття містила деякі деталі минулого заявника, його намірів та зміст розмов з удаваною сурогатною матір'ю. Він висловив обурення з приводу того, що хоча торгівля ненародженими дітьми в Словаччині є незаконною, він не міг бути покараний за свої дії. Національні суди дійшли висновку, що стаття не містила будь-яких грубих чи вульгарних висловів, спрямованих на дискредитацію заявника або створення скандалу стосовно нього, і що критичні оціночні судження, які містить стаття, посилались на інформацію, яка хоч і не була достатньо точною, проте була правдивою по суті. Хоча в цій статті заявник був зображений переважно в негативному й несприятливому для нього світлі, це саме по собі не призвело до порушення його права на повагу до приватного життя.

(c) Внесок в обговорення, що становлять суспільний інтерес

Визначення предмета, який становить загальний інтерес, залежить від обставин справи. У цій справі і при оцінці цієї публікації загалом стаття може розглядатись як така, що написана в межах обговорень, які, імовірно, мали значний інтерес для суспільства. Хоча в статті мало йшлося про явище сурогатного материнства в цілому, її опублікували через два дні після телевізійного репортажу який, на думку Уряду, викликав «суспільну бурю», і тому була тісно пов'язана в часі із цими подіями.

Проте щодо потенційного внеску до обговорень, що становлять суспільний інтерес, пов'язаного з публікацією фотографій заявника ані в статті, ані в матеріалах справи не міститься жодних аргументів, якими б обґрунтовувалися будь-які загальні інтереси в рішенні журналіста додати фотографії заявника без будь-яких застережних заходів, таких як маскування обличчя заявника. З урахуванням того, що заявник не був відомим суспільству (за винятком телевізійного репортажу), не було жодних підстав вважати, що публікація мала будь-яку невід'ємну інформативну цінність чи була належним чином використана. Національні суди також не мотивували свої висновки тим, що публікація фотографій була необхідною для цілей новин за змістом статті 12 § 3 Цивільного кодексу, будь-якими переконливими аргументами. Тому хоч у цій статті розглядалося

питання суспільного інтересу, використаний засіб для підготовки статті, особливо публікація великих за розміром фото заявника, навряд чи міг сприяти будь-яким обговоренням цього питання.

(d) Обставини, за яких були зроблені фото

ЄСПЛ повторив, що завдання з поширення інформації обов'язково передбачає «обов'язки і відповідальність», а також обмеження, які преса має сама собі спонтанно встановлювати. У цій справі національні суди, очевидно, надали особливої важливості факту того, що особистість заявника вже була розкрита в телевізійному репортажі. Варто визнати, що цей фактор може враховуватись у процесі урівноваження та призводити до висновку про відсутність необхідності обмежувати розкриття особистих даних. Водночас факт того, що інформація вже є надбанням суспільства, зовсім не означає, що вона позбавляється захисту за статтею 8 Конвенції, особливо якщо відповідна особа не розголошує таку інформацію й не дає на це згоду. Тому, незважаючи на те, що ця інформація вже була відома суспільству, подальше поширення такої «публічної інформації» все ще потрібно було урівноважувати з правом заявника на недоторканність приватного життя; недоторканність приватного життя також означає запобігання втручанню.

Не оскаржувалось і було чітко зрозуміло з телевізійного репортажу те, що журналістка зв'язалась із заявником під удаваними підставами і зробила записи прихованою камерою без інформування про це заявника чи отримання його згоди. Заявник також не давав згоду на публікацію фотографій. Оскільки він не міг розраховувати на те, що його буде записано або про нього будуть говорити публічно і що він не буде добровільно співпрацювати зі ЗМІ, його обґрунтовані очікування стосовно приватного життя були вагомим, хоч і не обов'язково вирішальним фактором. Крім цього, було встановлено, що матеріали про заявника були отримані незаконно й транслювались у порушення закону. Однак цей факт не був узятий до уваги національними судами. Також суди не оцінили, чи діяв журналіст добросовісно, з необхідною ретельністю та запобіжними заходами при поширенні матеріалів з іншого ресурсу. Обставини, за яких були зроблені відповідні фото, мали б попередити журналіста та видавця газети про необхідність обережного використання такого матеріалу, щоб не поширювати його без маскуванню чи замилювання обличчя заявника.

З урахуванням наведеного, зокрема помилкової оцінки попередньої поведінки заявника, нерозгляд способу отримання фото і, що більш важливо, оцінки внеску в обговорення питання публічного інтересу шляхом поширення нерозмитих фото заявника, національні суди не урівноважили конкуруючі інтереси у світлі усталеної практики Суду. За цих обставин та незважаючи на свободу розсуду національних судів у цій сфері, держава не дотримала своїх позитивних зобов'язань за статтею 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 1 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

A.M. AND OTHERS v. Russia² (№ 47220/19)

Обставини справи

Справа стосувалася рішення суду про позбавлення А. М. права на спілкування з дітьми, оскільки на час подій вона перебувала в процесі гендерної зміни.

Заявниця є жінкою-трансгендером, яка пройшла медичний та юридичний трансгендерний перехід (від чоловіка до жінки). Вона була одружена і має двох дітей, які народилися до зміни нею статі. Після розірвання шлюбу мати дітей успішно порушила судове провадження, обмеживши батьківські права заявниці та позбавивши її будь-яких контактів з дітьми. Апеляційна та касаційна скарги заявниці були відхилені. Заявниця не могла отримати будь-яку інформацію про дітей та їхнє місцеперебування.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) й статтю 14 Конвенції (заборона дискримінації), заявниця скаржилася, що обмеження її батьківських прав не було необхідним у демократичному суспільстві й було дискримінацією.

Оцінка Суду

Стаття 35 § 3 (а) Конвенції

У випадках, які виникають унаслідок подібних суперечок між батьками, саме один з батьків, якому доручено піклуватися про дитину, має її захищати. За таких ситуацій статус біологічного батька / матері не може розглядатися як достатня підстава для подачі заяви від імені дитини. Тим самим, беручи до уваги свою усталену практику із цього питання та конкретні обставини цієї справи, Суд відхилив заяву, оскільки вона була подана заявницею від імені своїх дітей.

Стаття 8 Конвенції

Безперечним було те, що національні суди обмежили батьківські права заявниці та позбавили її контактів зі своїми дітьми через зміну статі, нібито негативний вплив від спілкування з нею й інформацію про те, що така зміна може вплинути на психологічне здоров'я та розвиток дітей. Хоча завдання Суду не полягає в заміщенні органів влади при розгляді цих питань, він повинен був переконатись, що національні суди, ухвалюючи свої рішення, провели глибоке вивчення всієї сімейної ситуації та цілого ряду інших важливих факторів і надали зважену й обґрунтовану оцінку відповідних інтересів кожної особи, постійно дбаючи про те, щоб визначити, яке рішення буде найкращим для дитини. У цій справі Суд установив, що це не було так і, відповідно, обмеження батьківських прав заявниці та її контактів з дітьми не було «необхідним у демократичному суспільстві». Дійшовши такого висновку, Суд врахував наведені нижче фактори.

² Огляд цього рішення здійснила Бойченко Анастасія Вікторівна.

Національні суди надали значну вагу оцінкам психіатричної експертизи заявниці та її дітей і, беручи до уваги результати їх психологічного тестування, вік та відсутність психотерапевтичної практики з усунення негативних психологічних наслідків для дітей батьків-трансгендерів, дійшли висновку, що інформація про зміну заявницею статі могла мати негативний вплив на психологічне здоров'я дітей. Однак Суд висловив занепокоєння тим, що експерти дійшли свого несприятливого висновку після того, як прямо визнали відсутність достовірних наукових досліджень щодо трансгендерного батьківства. У всіх експертних звітах також не було жодних вказівок на те, як інформація про зміну заявницею статі представляла ризик для психологічного здоров'я та розвитку її дітей, або будь-якої вказівки, як цей ризик можна було зменшити.

Доступні міжнародні матеріали були одностайними в тому, що національні суди, ухвалюючи рішення про обмеження батьківських прав та контактів, повинні прагнути (1) залишати дітей разом з батьками та, у разі їх розлучення, регулярно підтримувати прямий контакт між ними, (2) першочергово враховувати найкращі інтереси дитини та (3) оцінювати всю ситуацію в сім'ї за допомогою пильної та індивідуальної перевірки. Заяви третіх сторін також підтримували ці принципи, зокрема, висвітлюючи необхідність уникати опори на негативне сприйняття та упередження щодо трансгендерного батьківства. Проте у цій справі рішення національних судів не відповідали вищезазначеним вимогам. Більш конкретно, хоча суди врахували думку матері, її побоювання щодо можливого негативного впливу зміни заявницею статі на дітей, конфлікти між батьками та висновки соціальних служб, вони переважно поклалися на висновки експертів без ретельного їх вивчення у конкретних обставинах усієї сімейної ситуації. Це відбулося, незважаючи на визнану самими експертами відсутність наукових досліджень в підтримку їхніх висновків й очевидну відсутність пояснень щодо того, як контакт заявниці зі своїми дітьми міг негативно вплинути на їхнє психологічне здоров'я. Хоча висновки експертних оцінок у будь-якій порівняльній ситуації були б доречними та значущими для ухвалення судового рішення, суди не повинні відмовлятися від перевірки їх надійності та якості.

У цій справі було встановлено, що заходи, які повністю позбавляють заявника сімейного життя з дитиною, є несумісними з метою їх возз'єднання та «повинні застосовуватися лише у виняткових обставинах і можуть бути виправдані лише в тому випадку, якщо вони мотивовані переважаючою вимогою щодо найкращих інтересів дитини». Однак національні суди в цій справі застосували максимально обмежувальний захід і повністю позбавили заявницю будь-яких контактів зі своїми дітьми. Ураховуючи, що з плином часу це може мати непоправні наслідки для стосунків дитини та одного з батьків, з яким ця дитина не проживає, суди повинні були бути надзвичайно обережними, застосовуючи цей захід.

Оскільки національні суди не продемонстрували наявності достатньої підстави для обмеження, Суду не було доцільно розглядати можливість наявності менш

обмежувальних заходів або схвалювати будь-які заходи та практики, висунуті третіми сторонами у своїх заявах. Крім того, за відсутності явно шкідливих наслідків контакту між заявницею та її дітьми, не було необхідності ні припускати, чи могло б бути доречним інше конкретне обмеження, якби була встановлена така потенційна або реальна шкода, ні розглядати те, чи можливість перегляду обмеження, як зазначено національними судами, забезпечила б ефективний шлях для відновлення контакту між заявницею та її дітьми або для забезпечення поступової адаптації дітей до змінюваного сімейного становища.

Стаття 14 Конвенції у поєднанні з її статтею 8

З національних рішень та судового розгляду було ясно, що вплив гендерної ідентичності заявниці на оцінку її позову був вирішальним фактором, що призвів до рішення обмежити її контакти зі своїми дітьми. Отже, до заявниці ставилися інакше, ніж до інших батьків, які також прагнули контакту зі своїми окремо проживаючими дітьми, але чия гендерна ідентичність відповідала їхній статі з народження. Крім того, національні суди не проводили свою оцінку відповідно до усталеної національної практики, відображеної в керівних принципах тлумачення Верховного суду, а отже, і з необхідною ретельністю. Варто зазначити, що національні суди не розглядали можливу небезпеку для дітей, характер та суворість обмеження батьківських прав заявниці, наслідки, які це могло мати для здоров'я та розвитку дітей, чи будь-які інші відповідні обставини. Їхні рішення базувались на ймовірно можливому негативному впливі зміни заявницею статі на її дітей. Однак причини та докази, наведені владою в підтримку своєї позиції, не можуть вважатися переконливими та достатніми, аби довести наявність будь-якої можливої шкоди для розвитку дітей і виправдати таке обмеження. Відповідно, національні суди, покладаючись на факт зміни заявницею статі, виділили її з підстави її статусу трансгендерної особи та провели розмежування, яке не було виправданим у світлі чинних стандартів Конвенції.

Хоча не було жодних причин сумніватися в тому, що національні органи влади переслідували законну мету захисту прав дітей у процесі цього провадження, за відсутності явно переконливих і достатніх причин різниці у ставленні неможливо було зробити висновок про наявність розумного співвідношення пропорційності між використовуваними засобами та переслідуваною метою. Тому оскаржуване рішення становило дискримінацію.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації) у поєднанні зі статтею 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 6 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

M.A. v. Denmark (№ 6697/18)

Обставини справи

Справа стосувалася трирічної затримки / відстрочки, що була введена у 2016 році згідно з національним законодавством, стосовно права заявника на возз'єднання з родиною у зв'язку з його статусом, який дає право на тимчасовий захист.

У січні 2015 року заявник утік із Сирії та подав заяву про надання притулку в Данії у квітні того ж року. Його дружина залишилась у Сирії.

8 червня 2015 року міграційна служба задовольнила його заяву про надання «статусу», що дає право на тимчасовий захист (стаття 7 (3) Закону про біженців) на один рік; такий статус надавався особам, яким загрожує смертна кара, катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання у зв'язку із серйозною нестабільністю та невибірковим насильством проти цивільних осіб у їхній рідній країні. У подальшому цей статус було продовжено на один рік. Водночас орган міграційної служби надалі дійшов висновку, що заявник не відповідав вимогам для надання захисту за статтею 7 (1) Закону про біженців (особи, які підпадають під захист Конвенції ООН про статус біженців, «статус Конвенції») або за статтею 7 (2) (особи, які не визнаються як біженці за Конвенцією ООН про статус біженців, проте яким, у разі повернення до своєї країни, загрожує смертна кара, катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження, «статус захисту»). На час подій у справі дозволи на проживання за цими підставами зазвичай надавались строком у п'ять років. Заявник оскаржив це рішення до Апеляційної комісії у справах біженців.

Комісія підтримала рішення про відмову в наданні статусу захисту, вказуючи, що заявник не був «підданий конкретному й особистому переслідуванню під час свого перебування в Дамаску». Це рішення стало остаточним.

Тим часом у листопаді 2015 року заявник подав заяву про возз'єднання сім'ї. У 2016 році його заява була відхилена, оскільки він не мав дозволу на проживання впродовж попередніх трьох років. Це рішення було підтримане Апеляційною комісією з питань імміграції.

Заявник звернувся до суду, скаржачись на те, що це рішення порушувало його конвенційні права. Він також скаржився на дискримінацію порівняно з особами, яким було надано такий захист. Його позов було відхилено після розгляду на двох рівнях юрисдикції і, зрештою, Верховним судом. Верховний суд, спираючись на численні міркування та усталену практику Суду, вказав таке:

«Крім цього, видається, що кількість новоприбулих осіб визначає, чи буде наступна інтеграція успішною, і варто встановити правильний баланс для підтримки благополучного й безпечного суспільства. З огляду на це Верховний суд дійшов висновку, що обмеження для возз'єднання сім'ї виправдовувались інтересами, які мають бути гарантовані за статтею 8 Конвенції. ... умова про те, що М. А. має

постійно проживати в Данії впродовж трьох років перед тим, як йому може бути надано право на возз'єднання зі своєю дружиною, перебуває в межах свободи розсуду держави. ...рішення Апеляційної комісії не суперечить статті 8 Конвенції».

22 жовтня 2018 року заявник повторно звернувся із заявою про возз'єднання сім'ї. 29 вересня 2019 року дружина заявника прибула до Данії й отримала дозвіл на проживання.

Посилаючись на статті 8 та 14 Конвенції, заявник скаржився, що рішення органів влади про відмову в тимчасовому задоволенні його заяви про возз'єднання сім'ї з підстав того, що йому не надавався дозвіл за статтею 7 (3) Закону про біженців за попередні три роки, було порушенням його прав.

Оцінка Суду

ЄСПЛ із самого початку відзначив, що скарга заявника стосувалася лише його заяви від 4 листопада 2015 року про возз'єднання зі своєю дружиною. На той час він мав дозвіл на проживання згідно зі статтею 7 (3) Закону про біженців упродовж 5 місяців. Тому ця справа стосувалася трирічної відстрочки в задоволенні права заявника на возз'єднання сім'ї. Заявник не ставив під сумнів «обґрунтованість» однорічного періоду очікування. Суд також указав, що він уперше мав з'ясувати, чи є встановлення періоду очікування для надання права на возз'єднання сім'ї особам, які користуються субсидіарним чи тимчасовим статусом, що дає право на захист, сумісним зі статтею 8 Конвенції.

ЄСПЛ нагадав, що держава має право контролювати в'їзд біженців на свою територію та їх перебування. Конвенція не гарантує права іноземцю на в'їзд чи проживання в конкретній країні. Суд також указав, що особливий імміграційний статус осіб, які подають прохання про возз'єднання сім'ї, зокрема їхні права як осіб, які користуються додатковим захистом, і тимчасовий характер будь-якої відмови у зв'язку з установленим періодом очікування, який має певну тривалість, до цього часу в його усталеній практиці не розглядався. Суд дійшов висновку, що держави наділені широкими межами свободи розсуду в цій сфері, проте запроваджені процедури мають бути практичними та ефективними.

Ключове питання перед Судом полягало в тому, чи дотримали національні органи влади справедливого балансу між конкуруючими інтересами особи та суспільства загалом. Згідно з національним законодавством заявники із «статусом, що дає право на тимчасовий захист» (стаття 7 (3) Закону про біженців) мали обмежене право на возз'єднання сім'ї, чого не можна сказати про інші сім'ї, яким держава надала захист згідно зі статтями 7 (1) та 7 (2) Закону. Суд не вбачив підстав ставити під сумнів розмежування між цими категоріями.

ЄСПЛ вказав, що період очікування в три роки був тривалим часом розлуки з родиною і що такий період не включав часу фактичного роз'єднання, що означало,

що такий період був би неминуче тривалим. Ця розлука могла зруйнувати сімейне життя. Суд погодився з тим, що між заявником та його дружиною було сімейне життя. Проте Суд підкреслив, що заявник не мав глибоких / міцних зв'язків з Данією на момент подачі своєї заяви, перебуваючи в державі лише кілька місяців. Суд зазначив, що різке зменшення числа прохачів притулку у 2016 та 2017 роках не закликала Парламент переглянути тривалість періоду очікування.

ЄСПЛ вже вказував, що органи влади не мали доступу до усталеної практики, наближеної до цієї ситуації. Верховний суд «погодився» з тим, що подружжя зіштовхнулось із нездоланими перешкодами під час проживання в Сирії, водночас він підкреслив, що перешкода в реалізації ними свого сімейного життя спільно була лише тимчасовою. Цей суд дійшов висновку, що трирічний строк очікування перебував у межах свободи розсуду держави.

Проте ЄСПЛ установив, що Закон про біженців не дозволяв індивідуалізованій оцінки конкретної сімейної ситуації. У результаті цього очікування заявника на возз'єднання з родиною набуло обов'язкового характеру. Ураховуючи і тривалість шлюбу заявника та неможливість спільного проживання в Сирії, Суд дійшов висновку, що органи влади не дотримали справедливого балансу між потребами конкретної особи й економічним благополуччям країни.

Тому було порушено цю статтю Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою ЄСПЛ 8 липня 2021 року і є остаточним.

FEDOTOVA AND OTHERS v. Russia (№ 40792/10 та 2 інших – див. додаток)

Обставини справи

Справа стосувалася відмови в реєстрації заяв про укладення шлюбу заявниками – одностатевими парами.

У різні дати заявники звертались із заявами про укладення шлюбу до місцевого органу реєстрації актів цивільного стану в Росії. Ці заяви відхилили. Заявники оскаржили відповідні рішення до національних судів.

Заявниці Ф. та С. під час провадження в суді стверджували, що відмова у прийнятті їхніх заяв про укладення шлюбу становила порушення їхніх прав за Конституцією та Конвенцією. Їхній позов було відхилено, оскільки, серед іншого, суд установив, що шлюб є «добровільною згодою чоловіка і жінки» і що ані Конституція, ані міжнародне право не покладають на державу жодних зобов'язань стосовно одностатевих шлюбів. Це рішення підтримав суд апеляційної інстанції.

Заявники Ч. та Є. висунули схожі аргументи під час розгляду вже своєї справи іншим судом. Суд з'ясував, що орган реєстрації актів цивільного стану всупереч закону не розглянув заяву, адже згідно з національним законодавством кожна заява про намір укласти шлюб має розглядатися в індивідуальному порядку. Проте Суд указав, що згідно з Конституцією та судовою практикою право на одностатевий шлюб не передбачено; так само не передбачено воно й Конвенцією. Це рішення було залишено без змін апеляційним судом, причому в подачі касаційної скарги також було відмовлено.

Заявниці С. та Я. висунули схожі аргументи й у своїй справі, яку розглядав той самий суд, що й у випадку попередніх заявників. Суд установив, що орган реєстрації актів цивільного стану в індивідуальному порядку розглянув заяву заявниць, виходячи з тих самих міркувань, що й у випадку заявників Ч. та Є. Це рішення було залишено без змін судами апеляційної і касаційної інстанцій.

Посилаючись на статті 8 та 14 Конвенції, заявники скаржилися, що їх було піддано дискримінації з огляду на їхню сексуальну орієнтацію, оскільки вони не мають жодних засобів забезпечення правової основи для своїх стосунків і тому не можуть укласти шлюб чи інший офіційний союз.

Оцінка Суду

Стаття 8 Конвенції

ЄСПЛ повторив, що стаття 8 Конвенції прямо не покладає на держави зобов'язання офіційно визнавати одностатеві союзи. Проте в цьому зобов'язанні втілена необхідність забезпечити справедливий баланс між конкуруючими інтересами одностатевих пар і суспільства загалом. Позитивним зобов'язанням є і створення правового підґрунтя,

яке б гарантувало ефективну реалізацію прав, закріплених у статті 8 Конвенції. ЄСПЛ, зокрема, відзначив вплив на особу в разі, коли існує розбіжність між законом і соціальною реальністю, що мало місце і в цій справі.

Що стосується одностатевих пар, то Суд знову підтвердив, що вони так само, як і різностатеві пари, здатні перебувати в стосунках або вступати в них разом з необхідністю їх офіційного визнання та захисту. Держави мають враховувати це й забезпечувати баланс між їхніми потребами та потребами суспільства загалом. ЄСПЛ установив відсутність будь-якого виправдання тому, що заявникам не було забезпечено правової основи для їхніх союзів. Зокрема, щодо аргументу про те, що більшість росіян не схвалює одностатеві союзи, Суд указав, що доступ до прав меншості не може залежати від визнання більшості. Крім того, Суд нагадав, що надання заявникам доступу до офіційного визнання статусу їхніх пар в іншій формі, аніж шлюб, не суперечило б «традиційному розумінню шлюбу», що переважає в Росії, чи іншим думкам більшості, на які посилався Уряд, оскільки ці думки були проти одностатевих шлюбів, а не інших форм юридичного визнання.

У результаті Суд ухвалив рішення про те, що Росія не дотримала своїх зобов'язань за статтею 8 Конвенції, унаслідок чого було порушено її вимоги.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

POLAT v. Austria (№ 12886/16)

Обставини справи

Справа стосувалася розтину тіла сина заявниці, проведеного проти її волі.

У 2006 році заявниця завагітніла. Лікарі встановили, що дитина може народитися з інвалідністю в результаті синдрому Пруне-Беллі. 3 квітня 2007 року заявниця народила раніше встановленого строку. Її син, Ю. М., через два дні після народження помер у результаті крововиливу в мозок.

Лікарі просили заявницю та її чоловіка погодитися на проведення розтину для цілей науки. Вони відмовились, оскільки бажали поховати свою дитину за своїми мусульманськими віруваннями, які вимагали неушкодженості тіла. Лікар пояснив заявникам, що розтин має бути проведений у будь-якому випадку, аби з'ясувати точні причини смерті їхнього сина.

6 квітня 2007 року в лікарні провели розтин тіла сина заявників. Практично всі внутрішні органи були видалені. У подальшому тіло хлопчика повернули батькам. Заявники вказували, що їм не повідомляли про обсяг цієї процедури і вони не могли побачити тіло хлопчика, яке було загорнуто. Вважаючи, що воно перебувало в правильному стані для поховання, батьки відвезли тіло хлопчика до Туреччини для проведення відповідного обряду.

Під час похоронного обряду було виявлено стан тіла хлопчика, що спричинило заворушення серед тих, хто здійснював обряд, і тих, хто оплакував втрату. Заявники були змушені поховати хлопчика в іншому селі без проведення релігійного ритуалу омивання та ісламської церемонії, що спричинило додаткові витрати для батьків.

Лікарня спочатку заперечувала факт видалення органів, але після того, як заявниця подала декілька скарг і втрутився регіональний омбудсмен у справах пацієнтів, органи тіла хлопчика були повернуті заявниці. Вона поховала їх у могилі свого сина в Туреччині.

Заявниця подала позов до компанії, що здійснювала управління лікарнею, з вимогою про відшкодування шкоди. Регіональний суд задовольнив її позов, указавши, що розтин тіла справді є необхідним для установлення синдрому Пруне-Беллі, адже його можна сплутати з іншими хворобами, проте у цій справі жодного наукового інтересу в проведенні розтину без згоди на це батьків не було. Однак у результаті апеляційної скарги відповідача справа була направлена на новий розгляд із процесуальних підстав.

Під час повторного судового розгляду експерти-медики, даючи показання, вказували на необхідність розтину для підтвердження діагнозу синдрому Пруне-Беллі чи уточнення змін у черевній порожнині, легенях і мозку, які не були чітко встановлені, або щоб побачити наслідки впливу хвороби на органи. Один з експертів указав, що в разі проведення розтину плоду чи новонародженого видалення і зберігання

органів є необхідною, а тому стандартною практикою. Проте суд першої інстанції позов задовольнив і присудив компенсацію відшкодування шкоди.

Унаслідок поданої лікарнею апеляційної скарги це рішення було скасовано й ухвалено нове, яким у задоволенні позову заявниці було відмовлено та зобов'язано останню відшкодувати лікарні витрати на правову допомогу в розмірі майже 33 000 євро. Заявниця подала касаційну скаргу, зокрема посилаючись на статтю 9 Конвенції та Конституцію Австрії, і просила звернутися за попереднім висновком до Суду Європейського Союзу щодо цього. Верховний суд своїм рішенням у 2015 році відмовив заявниці в задоволенні касаційної скарги, вказавши, що розтин був необхідним для цілей науки і що мало місце легітимне обмеження свободи релігії. На думку суду, обов'язок розкривати інформацію для того, щоб запобігти майбутній шкоді й захистити пацієнта, в цій справі не був застосовним. Він указав, що конкретна релігійна приналежність у цій справі не може змінити таку оцінку.

Посилаючись на статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), 9 (свобода думки, совісті і релігії) та 13 (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції, заявниця, зокрема, скаржилася на те, що: розтин тіла її сина відбувся за відсутності її згоди; національні суди неправильно урівноважили відповідні питання; лікарня не виконала свого обов'язку поінформувати заявників про обсяги розтину та видалення внутрішніх органів її сина.

Оцінка Суду

Статті 8 та 9 Конвенції стосовно розтину

ЄСПЛ повторив, що Конвенція не передбачає абсолютного права заперечувати проведення розтину. Розтин тіла сина заявниці відбувся згідно із законом, а саме статтею 25 Закону про лікарні та статтею 12 (3) Закону про поховання. Згідно із цими законодавчими положеннями розтин може бути проведено всупереч волі родичів в інтересах науки чи громадського здоров'я, зокрема в разі наявності діагностичних сумнівів. Суд переконався в тому, що в цій справі був легітимний інтерес у проведенні розтину.

Проте Суд указав, що при ухваленні рішення не було враховано думки заявниці ані персоналом лікарні, ані національними судами. Суд, зокрема, підкреслив, що держави зазвичай мають широкі межі розсуду в оцінюванні балансу між приватними й публічними інтересами. Що стосується проведення розтину проти волі родини, то воно має проводитись із максимальною повагою до прав членів родини.

Тому органи влади не урівноважили залучені конкуруючі інтереси, а саме зобов'язання держави захищати громадське здоров'я та права заявниці за статтями 8 та 9 Конвенції.

Суд дійшов висновку, що рішення про проведення розтину тіла дитини заявниці всупереч її волі та релігійним переконанням становило невиправдане втручання

у її «сімейне життя» та право сповідувати свою релігію, а тому було порушено вимоги Конвенції.

Стаття 8 Конвенції щодо обов'язку розкрити інформацію

Заявниця стверджувала, що їй не розповіли про проведення розтину або його обсяги.

ЄСПЛ підкреслив, що, як видається, в Австрії немає закону, який би регулював обсяг інформації, що має бути надана за таких самих умов, як і в заявниці.

ЄСПЛ також зауважив делікатність ситуації: мати, яка щойно втратила свою дитину, зіштовхнувшись із розтином, проти якого заперечувала, хоча вона й інформувала органи влади про необхідність зберегти тіло сина неушкодженим, настільки це можливо, для похоронних обрядів. Ці конкретні обставини вимагали високого ступеня ретельності та розсудливості з боку медичного персоналу при взаємодії із заявницею. Незважаючи на певну плутанину стосовно того, що саме сказали заявниці, Суд визнав, що органи влади не прояснили їй обсяги розтину.

Хоча Верховний суд указав, що ненадання інформації про видалення органів і т. под. може бути менш болючим для родичів у таких випадках, Суд дійшов висновку, що обставини справи заявниці означали, що персонал лікарні мав поінформувати її про видалення органів. Вони також мали б їх повернути, а не тримати в себе значний період, оскільки заявниця також наголосила на важливості їх захоронення в могилі сина.

Зрештою, нерозкриття інформації заявниці призвело до порушення Конвенції.

Висновок

Порушення статей 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) та 9 Конвенції (свобода думки, совісті та релігії) у зв'язку з непроведенням урівноваження інтересів заявниці та суспільного інтересу в проведенні розтину тіла її сина.

Порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з нерозкриттям органами влади інформації заявниці про проведення розтину тіла її сина.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 20 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ (СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ)

NORMAN v. The United Kingdom (№ 41387/17)

Обставини справи

Заявник – працівник в'язниці у відповідний час – протягом декількох років передавав інформацію про в'язницю, в якій працював, журналісту таблоїдного видання в обмін на гроші. У 2011 році було розпочато публічне розслідування («розслідування Левесона») поведінки деяких журналістів, які працюють у друкованих періодичних виданнях Великої Британії, а поліція розпочала кримінальне розслідування (операція «Ельведен») щодо тверджень про неправомірні виплати державним службовцям від деяких журналістів. Працівники правоохоронних органів звернулися до власника газети «Mirror Group Newspapers» (далі – «MGN») з метою отримання інформації про державних службовців, яким було сплачено кошти за інформацію. Між поліцією та «MGN» було погоджено Меморандум про взаєморозуміння щодо добровільного надання матеріалів у межах «Операції Ельведен» (далі – Меморандум).

У межах цього Меморандуму «MGN» розкрила ім'я заявника поліції. Згодом його було засуджено за неправомірні дії на державній службі та призначено покарання у виді двадцяти місяців позбавлення волі. Заявник оскаржував обвинувальний вирок і призначене покарання, проте безуспішно.

Посилаючись на статтю 7 Конвенції, заявник скаржився, що правопорушення у вигляді посадового проступку є надто невизначеним, щоб він міг передбачити, що в результаті своїх дій він буде підданий кримінальному переслідуванню.

З урахуванням статті 10 Конвенції заявник скаржився, що розкриття «MGN» його особи поліції, його подальше обвинувачення й засудження становили порушення його права на захист як журналістського джерела за статтею 10 Конвенції.

Оцінка Суду

Право

(а) Стаття 7 Конвенції:

Заявник стверджував, що зміст правопорушення був занадто невизначеним, аби відповідати вимогам статті 7 Конвенції; його заперечення щодо чіткості складу правопорушення переважно стосувалося критерію тяжкості – одного із чотирьох елементів злочину, сформульованого Апеляційним судом у довідці Генерального прокурора (№ 3 від 2003 року).

Відправною точкою для ЄСПЛ стало роз'яснення критерію тяжкості, наведене в довідці Генерального прокурора (№ 3 від 2003 року). Там Апеляційний суд указав на роль мотивів, якими керувався державний службовець, обставини, за яких мала

місце оскаржувана поведінка, та наслідки порушення у встановленні того, чи було досягнуто необхідний ступінь тяжкості вчиненого злочину.

Той факт, що заявникові платили за розголошення відповідної конфіденційної інформації, безперечно, стосувався його мотиву у вчиненні протиправних дій, а також становив частину обставин, за яких така поведінка мала місце. Отже, перед тим, як розпочинати таку поведінку, заявникові мало би бути очевидним те, що прийняття ним коштів в обмін на розповіді, ймовірно, є фактором, який буде врахований судом при оцінці того, чи було вчинено правопорушення. ЄСПЛ погодився із суддею суду першої інстанції в тому, що факт того, що заявник вирішив виплатити своєму сину декілька чеків / рахунків, міг слугувати для висновку про обізнаність заявника в тому, що він робить, неправильність таких дій і порушення цим службових обов'язків. Зокрема, ЄСПЛ вважав, що спроба приховати кошти демонструє, що заявник добре усвідомлював потенційне значення того, яку роль виплата грошей могла б відіграти в будь-якому подальшому розслідуванні протиправних дій. Заявник стверджував, що важливість виплат для встановлення правопорушення не була повністю очевидною до ухвалення наступного рішення національного суду. Однак виплата була лише одним з елементів, який враховували національні органи державної влади при встановленні необхідного ступеня тяжкості вчинення правопорушення. Далі ЄСПЛ повторив, що стаття 7 Конвенції не виключає поступового уточнення норм кримінальної відповідальності шляхом судового тлумачення і що будь-який розвиток подальшої судової практики відповідав суті правопорушення і міг бути обґрунтовано передбачуваним.

Також заявникові мало бути очевидним, ураховуючи зміст довідки Генерального прокурора (№ 3 від 2003 року), що наслідки його дій будуть узяті до уваги при встановленні того, чи було виконано перевірку тяжкості правопорушення. Національні суди вказали на підозри, які виникли щодо невинних працівників у результаті витоку інформації з невстановленого джерела, демонізовану в ЗМІ шкоду ув'язнених і загальну ворожнечу та недовіру, викликану витоком інформації як серед ув'язнених, так і між ув'язненими і працівниками. Крім цього, національні суди зауважили, що корупція серед працівників тюрми в масштабах, як у випадку заявника, підірвала довіру громадськості до пенітенціарної служби. Такі наслідки мали серйозний характер, і відсутні підстави стверджувати, що будь-який із висновків національних судів не був непередбачуваним чи неочікуваним.

Насамкінець опис самого критерію тяжкості вчинення злочину в довідці Генерального прокурора (№ 3 від 2003 року) свідчить про те, що обсяг і масштаб розглядуваної поведінки могли бути важливим фактором при оцінці ступеня тяжкості. Як зазначали національні суди, заявник надавав газеті інформацію в обмін на гроші у 40 випадках упродовж 5 років, що є грубим порушенням правил, про які він був добре обізнаний. Заявник стверджував, що його поведінка повинна каратись лише в межах дисциплінарного провадження, а не кримінального. Однак поведінка не виходила

за межі кримінального закону лише тому, що вона також була дисциплінарним правопорушенням.

ЄСПЛ не виключив виникнення випадків, коли з огляду на їх фактичні обставини, обвинувачення та засудження за неправомірні дії на державних посадах неможливо було б передбачити. Однак з огляду на вищезазначені причини ЄСПЛ не вважав обвинувачення та засудження заявника таким випадком. Загалом ЄСПЛ переконався в тому, що заявник повинен був знати, за необхідності – після звернення за юридичною консультацією, що, надаючи журналісту інформацію про внутрішню діяльність в'язниці в обмін на гроші протягом п'ятирічного періоду, він ризикував бути визнаний винним у вчиненні правопорушення у сфері службової діяльності.

Висновок: відсутність порушення (одноголосно).

(b) *Стаття 10 Конвенції:*

(i) *Розкриття особи заявника*

Заявник скаржився на те, що розкриття його особи компанією «MGN» було не добровільним, а спричинене неналежним тиском з боку правоохоронних органів, а отже, подібним до вимушеного розголошення державою його імені як журналістського джерела. Однак, як зазначив Апеляційний суд, посилення судді першої інстанції на мотивацію «MGN» у наданні допомоги поліції не може бути прирівняне до висновку, що на «MGN» чинився тиск з метою розкриття імені заявника. Умови Меморандуму про взаєморозуміння дозволяли «MGN» відмовити в розкритті інформації на підставі статті 10 Конвенції, включаючи право на захист джерел інформації журналістів. «MGN» користувалася доступом до юридичної допомоги, і, як визнав Апеляційний суд, було неможливо уявити, щоб компанія неретельно розглянула питання доцільності розкриття інформації поліції в контексті розголосу, який привернули до себе операція «Ельведен» та «розслідування Левесона». За таких обставин ЄСПЛ дійшов висновку, що розголошення було «справді добровільним».

За відсутності будь-якого примусу «MGN» у розкритті імені заявник не продемонстрував того, що розкриття покладалося на державу-відповідача, і відсутні були підстави стверджувати, що, лише вимагаючи інформацію, погодившись на Меморандум про взаєморозуміння або схвалюючи отримання інформації, поліція втрутилась у права заявника, передбачені статтею 10 Конвенції.

Висновок: неприйнятна (одноголосно).

(ii) *Обвинувачення та засудження заявника*

Обвинувачення та засудження були передбачені законом і переслідували законні цілі в забезпеченні громадської безпеки, запобіганні беззаконню або злочинності, захисту здоров'я або моралі, репутації чи прав інших осіб, а також запобіганні розголошенню інформації, отриманої таємно.

Щодо того, чи були необхідними обвинувачення та засудження заявника в демократичному суспільстві, не може бути сумнівів у тому, що він свідомо вчинив дії, які суперечили вимогам його посади державного службовця, і що сфера та масштаби

Його протиправної поведінки були значними. У цьому контексті ЄСПЛ також надав велике значення серйозній шкоді, заподіяній іншим ув'язненим, персоналу та довірі громадськості до пенітенціарної служби внаслідок поведінки заявника. Отже, існував сильний суспільний інтерес у притягненні його до відповідальності з метою збереження цілісності й ефективності роботи в'язниці та довіри громадськості до неї.

З іншого боку, національні суди зазначили, що більшість інформації, розкритої заявником, не становила суспільного інтересу, а також заявник не був першочергово мотивований побоюваннями у громадських інтересах: натомість суддя, який ухвалив рішення, встановив, що заявник був мотивований грошима та сильною неприязню до керівника в'язниці. Окрім того, оскільки заявник не заявляв перед ЄСПЛ, що він діяв як викривач, у ЄСПЛ не було необхідності з'ясувати, чи займало центральне місце у судовій практиці питання викривання, а саме чи існували будь-які альтернативні канали або інші ефективні засоби для того, щоб заявник міг усунути ймовірне протиправне діяння, яке він мав намір розкрити (порівняйте рішення ЄСПЛ у справі *Guja v. Moldova* [ВП]). ЄСПЛ, зокрема, зауважив, що суддя, який призначив покарання, вказав на той факт, що заявник, урахувавши його членство у профспілці, міг використовувати офіційні канали для розповсюдження інформації, якби його цікавили лише суспільні інтереси.

Отже, причини для пред'явлення обвинувачення та засудження заявника були відповідними й достатніми.

Висновок

Відсутність порушення статті 7 Конвенції (ніякого покарання без закону).

Відсутність порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 6 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

GACHECHILADZE v. Georgia (№ 2591/19)

Обставини справи

Заявниця володіла виробництвом презервативів з різними видами дизайнів, що продавались у мережі «Інтернет» та автоматах. Чотири дизайни упаковок стали об'єктом провадження у справі про адміністративне правопорушення, адже вони містили неетичну рекламу згідно із Законом про рекламу.

Під час провадження в суді першої інстанції заявниця безуспішно посилалася на різні розглянуті Конституційним судом справи, стверджуючи про ненадання достатніх підстав тому, чому відповідні зображення порушували Закон. Заявницю було оштрафовано й зобов'язано припинити використання і поширення відповідних дизайнів, а також відкликати вже поширену продукцію. Заявниця безуспішно оскаржувала це рішення.

З посиланням на статтю 10 Конвенції заявниця скаржилася на необґрунтоване втручання у її право на свободу вираження поглядів у зв'язку із провадженням у справі про адміністративне правопорушення проти неї і пов'язані із цим санкції за використання дизайнів у її продукції, які, на думку національних судів, вважались неетичною рекламою.

Оцінка Суду

Чи була завдана суттєва шкода – стаття 35 § 3 (b) Конвенції:

Штраф у розмірі приблизно 165 євро не видається дуже обтяжливим, особливо враховуючи те, що заявниця є успішним підприємцем. Проте вона також стверджувала, що втратила значну частину доходу в результаті заборони використання чотирьох спірних дизайнів своєї продукції. Заявницю було зобов'язано відкликати і, як наслідок, припинити продаж товару значної фінансової цінності. Їй також було заборонено використання цих дизайнів у майбутньому. У результаті оскаржувани заходи були такого характеру й обсягу, що потенційно могли завдати серйозних фінансових наслідків. Відповідно, хоча заявниця не надала детального фінансового звіту, враховуючи комплексний характер оскаржуваних заходів, Суд не може погодитися з тим, що ці заходи несуттєво вплинули на заявницю.

Крім цього, застосування національними судами Закону про рекламу щодо того, що вони вважають неетичною рекламою, яка суперечить релігійним і національним цінностям грузинського суспільства, та чи таке тлумачення було сумісним з установленими в практиці Конституційного суду та ЄСПЛ принципами, стосувалося важливих принципових питань і виходило за межі справи заявниці.

Тому з урахуванням того, що було поставлено на карту для заявниці, а також з огляду на важливість принципових питань, які виникли в її справі, було б недоцільно відхиляти цю заяву з посиланням на статтю 35 § 3 (b) Конвенції.

Чи було порушено право заявниці на свободу вираження поглядів – стаття 10 Конвенції

Накладення штрафу, обов'язок відкликати продукцію та заборона використання спірних дизайнів у майбутньому становили втручання у права заявниці на свободу вираження поглядів. ЄСПЛ виходив із припущення про те, що оскаржувані заходи мали основу в національному праві, незважаючи на відсутність посилання на попередню національну судову практику щодо поняття неетичної реклами з релігійною символікою. Суд був готовим погодитися з тим, що втручання стосовно всіх чотирьох дизайнів переслідували легітимні цілі захисту релігійних прав інших осіб та/або захисту суспільної моралі.

Суд мав з'ясувати, чи мали використані заявницею дизайни лише комерційну мету. Як видається, бренд заявниці був також спрямований на ініціювання та/або сприяння суспільному обговоренню різних питань, що становлять загальний інтерес. Зокрема, заявлена мета бренду, оголошена в момент його запуску, полягала в руйнації стереотипів та «допомозі належному розумінню сексу та сексуальності». Деякі з використаних заявницею дизайнів стосувались одностатевих стосунків (див., щодо негативного ставлення до ЛГБТ-спільноти в грузинському суспільстві, справу *Identoba and Others v. Georgia*). Окрім цього, як видається, декілька дизайнів були соціальними, а також політичними коментарями з різних подій чи питань. Варто також відзначити те, що організація, яка ініціювала скаргу стосовно бренду заявниці, імовірно, займалася цивільними й політичними питаннями. Тому Суд не міг погодитися з тим, що «вираження» заявниці має розглядатися виключно в комерційному контексті. За обставин, коли повідомлення з питань, що становлять суспільний інтерес, хоча б частково були задіяні, свобода розсуду національних судів є неминуче вужчою порівняно із ситуаціями, які стосуються виключно комерційних повідомлень.

Що стосується чотирьох спірних дизайнів, то в одному з них був текст «Королівський двір всередині Тамара» і згадувалася колишня правителька Грузії, жінка-король Тамар, канонізована грузинською православною церквою. Канонізація публічного діяча чи, більше того, будь-якої особи сама по собі не може слугувати виключенню з обговорення його особи в суспільних дебатах. Крім того, всупереч аргументам національних судів вибір засобу вираження поглядів – виробництво та розповсюдження презервативів – у цій справі сам по собі є недоцільним для оцінки того, чи може вираження поглядів сприяти суспільним обговоренням питань, важливих для суспільства. Проте на національному рівні заявниця не пояснила, чому та як використання цієї особи на презервативах із супровідним знаком розпочало або сприяло будь-якому суспільному обговоренню питання, що становить суспільний інтерес. Викликає жаль той факт, що національні суди не оцінили значення супровідного

тексту спірного зображення. Однак за відсутності переконливих аргументів, висунутих заявницею, було важко погодитися з тим, що національні органи влади помилились у своїх висновках, що цей дизайн міг розглядатись як необґрунтована образа об'єкта шанування грузинами християнської православної віри.

Проте обставини справи щодо інших дизайнів були іншими. Щодо дизайну із зображенням голови панди та посиланням на священний християнський день Суд відзначив обґрунтування апеляційного суду про те, що зображення разом із супровідним текстом необґрунтовано ображало спосіб життя практикуючих православних вірян та релігійне вчення про те, що варто уникати сексуальних стосунків під час посту, пов'язаного з важливими релігійними святами. Проте ці підстави не були достатніми для обґрунтування необхідності втручання в демократичному суспільстві. Зокрема, не можна ігнорувати той факт, що дизайн лише відтворював популярне художнє самовираження анонімної групи із назвою «Панда», яке існувало раніше. Щодо змісту дизайну, як видається, мова йшла про сатиричне сприйняття різних, часто вживаних висловлювань у Грузії, в тому числі щодо критики різних поглядів і тих, що стосуються релігійних вчень та практик. У цих умовах апеляційний суд фактично залишив без розгляду важливе питання про те, чи існувала будь-яка «нагальна соціальна потреба» в обмеженні розповсюдження спірного дизайну.

Два інші дизайни відтворювали жіночу ліву руку з презервативом, розміщеним на двох піднятих пальцях, і корону, імовірно, зроблену з презерватива з написом, що відсилає до історичної події. Що стосується першого з них, аргумент заявниці про відсутність будь-якого релігійного підтексту в силу факту того, що дизайн зображував жіночу ліву руку, а не праву, яка використовується для релігійного контакту, і припущення про відсутність правової основи втручання не були розглянуті. Хоча не можна виключати того, що навіть найбільш тривіальні зображення можуть містити елементи, які провокують досить специфічні асоціації з релігійним символом, саме національні суди мали продемонструвати, чому це відбулося щодо жіночої руки, проте цього зроблено не було. Що стосується останнього дизайну, то, незважаючи на твердження заявниці, упродовж усього провадження залишалося нез'ясованим те, чому національні суди дійшли висновку, що дизайн може підпадати під поняття неетичної реклами, передбачене в Законі про рекламу. Також не було обґрунтовано, чи існувала будь-яка «нагальна соціальна потреба» в розумінні усталеної практики Суду в обмеженні поширення цих двох дизайнів. Відповідно, жодна з наведених національними судами причин не була відповідною для обґрунтування необхідності і пропорційності втручання у свободу вираження поглядів заявниці.

Насамкінець Суд висловив свою незгоду з явним натяком у рішеннях національних судів про те, що погляди на етику членів Грузинської православної церкви мали перевагу в урівноваженні різних цінностей, захищених Конвенцією та Конституцією Грузії. Такий натяк / підтекст суперечив думкам Конституційного суду та відповідним міжнародним стандартам. У плюралістичному демократичному суспільстві ті,

хто обирає користуватися своєю свободою сповідувати релігію, мають бути толерантними та миритися з відмовами інших осіб приймати їхні релігійні переконання і навіть з пропагандою інших доктрин, ворожих до їхньої віри.

У світлі наведеного надані національними судами принаймні щодо трьох із чотирьох спірних дизайнів причини не були відповідними та достатніми для виправдання втручання за пунктом 2 статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

SIC - SOCIEDADE INDEPENDENTE DE COMUNICAÇÃO v. Portugal³ (№ 29856/13)

Обставини справи

Справа стосувалася рішення суду, ухваленого проти компанії-заявника у дифамаційному провадженні стосовно новинного репортажу про мережу педофілів. Компанія-заявник вказувала на порушення свого права на свободу вираження поглядів за статтею 10 Конвенції.

6 та 7 грудня 2003 року компанія-заявник – телевізійна мережа та медіа-компанія – трансливала телевізійні репортажі про мережу сексуальних насильників над дітьми, неправомірно / помилково натякаючи на причетність Р. Р., відомого політика, який був регіональним секретарем сільського господарства та рибальства. Джерелом новин став звіт про розслідування, опублікований раніше у провідній щотижневій газеті Португалії «Expresso», складений як компанією-заявником, так і цією газетою. 8 грудня 2003 року Р. Р. подав у відставку. У наступному репортажі новин компанії-заявника вранці 9 січня 2004 року було неправдиво повідомлено, що Р. Р. був заарештований та допитаний поліцією. Через кілька годин компанія-заявник виправила свою заяву. За результатами порушеного Р. Р. провадження у справі про цивільно-правову відповідальність компанію-заявника було засуджено за поширення неправдивої інформації. Верховним судом як останньою інстанцією було зобов'язано сплатити 50 000 євро відшкодування моральної шкоди та 65 758 євро відшкодування майнової шкоди. З урахуванням відсотків сума склала 145 988,28 євро.

Оцінка Суду

Право – Стаття 10 Конвенції:

Рішення Верховного суду, яким було зобов'язано компанію-заявника відшкодувати Р. Р. шкоду за порушення його права на репутацію, становило «втручання» у здійснення компанією-заявником свободи вираження поглядів, яке було законним та переслідувало легітимну мету захисту репутації чи прав інших», а саме права Р. Р. Тому головне питання, яке постало в цій справі, полягало в тому, чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві.

(а) Чи сприяли новинні репортажі дискусії, що представляла суспільний інтерес, і чи був Р. Р. публічною особою

Спірні репортажі склалися з кількох вступних повідомлень у вечірній прайм-тайм та пообідніх новин про поточні розслідування щодо мережі, причетної до сексуального насильства над неповнолітніми на Азорських островах. Таким чином, немає жодного сумніву в тому, що вони передавали інформацію, що становить суспільний інтерес. Р. Р.

³ Огляд цього рішення здійснила Бойченко Анастасія Вікторівна.

був публічним діячем як у своєму регіоні на Азорських островах, так і в усій країні й на час трансляції репортажів обіймав політичну посаду високого рівня.

(b) Спосіб отримання інформації, зміст, форма та наслідки спірних репортажів

Грудневі новини надходили з різних джерел і були зібрані у формі звіту, складеного як компанією-заявником, так і «*Expresso*», тоді як факти, які були розповсюджені на цей момент, уже були опубліковані у вищезгаданому документі. Що стосується репортажу за січень, то було визнано встановленим те, що джерелом інформації були журналісти, які працювали на компанію-заявника.

Беручи до уваги зміст репортажів та особливу стигматизацію злочинів сексуального характеру щодо дітей, заяви про причетність до цього виду правопорушень можуть завдати шкоди особистій реалізації права на повагу до приватного життя. Крім того, хоча Р. Р. не був безпосередньо ідентифікований у грудневих репортажах, його все ще можна було легко ідентифікувати. Тому хоча репортажі в новинах стали результатом журналістського розслідування, проведеного компанією-заявником та «*Expresso*», які широко сприймалися громадськістю як надійні ЗМІ, вони могли завдати йому шкоди. Що стосується репортажу за січень, незважаючи на внесені виправлення, компанія-заявник визнала, що помилкове посилання на арешт Р. Р. та його допит поліцією порушили його право на репутацію та честь. У зв'язку із цим Суд вважає, що, роблячи таке посилання, компанія-заявник не діяла у відповідальний спосіб, зокрема, оскільки їй було відомо про широке розповсюдження новин через ЗМІ як всередині країни, так і за її межами. Відповідно, існували вагомі причини накладити санкцію на компанію-заявника за неправдиву інформацію. Однак компанія-заявник обмежила шкоду репутації Р. Р. як за обсягом, так і за часом, виправивши цю помилку через кілька годин після того, як новина з'явилася. Більше того, хоча національні суди вважали, що все ще можна знайти посилання на його можливу причетність до цього злочину на різних онлайн-платформах, Р. Р. відновив свою роль у політиці незабаром після репортажу новин; він кілька років був членом національного парламенту й нині залишається відомим і активним політиком.

(c) Суворість санкції

Хоча неможливо було зробити висновок про відсутність будь-якої шкоди праву Р. Р. на репутацію та честь, Суду було важко визнати, що заподіяння шкоди репутації Р. Р. у цій справі було настільки серйозним, що виправдовувало компенсацію в розмірі, який мала сплатити компанія-заявник. Такий розмір компенсації, який був високим порівняно з попередніми розглянутими Судом справами щодо Португалії, також міг перешкоджати участі ЗМІ в обговоренні питань, що викликають законне суспільне занепокоєння, і мати стримувальний ефект на свободу вираження поглядів та преси. Отже, за обставин цієї справи такий розмір був надмірним.

З огляду на викладене Суд дійшов висновку, що втручання у право компанії-заявника на свободу вираження поглядів було непропорційним і не було «необхідним у демократичному суспільстві» у значенні статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 27 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 14 КОНВЕНЦІЇ (ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ)

GRUBA AND OTHERS v. Russia (№ 66180/09 та 3 інших – див. додаток)

Обставини справи

Відповідно до національного законодавства працівники міліції / поліції / правоохоронних органів (чоловіки та жінки) мають право на соціальну відпустку по догляду за дітьми. Однак для працівників правоохоронних органів – чоловіків надання такої відпустки залежало від того, чи залишалися їхні діти без материнського догляду. Заявникам у цій справі, працівникам поліції, було відмовлено в наданні таких відпусток, адже така умова не була дотримана; вони порушували провадження в національних судах, проте успіху в цьому не досягли.

Заявники у справі також були звільнені із займаних посад: трое з них за систематичні прогули, й один – за станом здоров'я.

Посилаючись на статтю 14 Конвенції разом з її статтею 8, заявники скаржилися на те, що відмова в наданні їм відпустки по догляду за дитиною становила дискримінацію за ознакою статі. Крім цього, другий заявник скаржився на участь прокурора у його справі.

Оцінка Суду

Право – Стаття 14 Конвенції у поєднанні із статтею 8 Конвенції: У справі **KONSTANTIN MARKIN v. RUSSIA** [GC] ЄСПЛ постановив, що стаття 14 Конвенції у поєднанні з її статтею 8 є застосовною до відпусток по догляду за дитиною, а отже, якщо держава вирішила створити схему надання такої відпустки, то вона повинна була це зробити у спосіб, сумісний зі статтею 14 Конвенції. У цій справі ЄСПЛ також установив, що чоловіки були в аналогічному становищі із жінками щодо відпусток по догляду за дитиною (на відміну від відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами) та допомоги у зв'язку з відпусткою по догляду за дитиною. А отже, можлива необхідність використати право на відпустку по догляду за дитиною для заявників, працівників правоохоронних органів – чоловіків, становила аналогічну ситуацію із жінками-поліцейськими. Хоча згідно з національним законодавством поліцейські, на відміну від військовослужбовців, які були повністю позбавлені права на відпустку по догляду за дитиною, мали право клопотати про надання їм відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, але за умови, що їхні діти залишилися без належного материнського піклування. Таким чином, вони мали інше ставлення, ніж працівники правоохоронних органів – жінки, які безумовно мали право на таку відпустку. Отже, слід було з'ясувати, чи була ця різниця об'єктивно та обґрунтовано виправданою. Водночас ЄСПЛ вивчив аргументи, висунуті Конституційним судом

та Урядом Російської Федерації для обґрунтування такої відмінності у ставленні. Посилаючись, зокрема, на свої висновки у справі *Konstantin Markin*, він установив таке:

- гендерні стереотипи, такі як сприйняття жінок основними піклувальниками за дітьми, а чоловіків основними годувальниками, не можуть розглядатись як достатнє обґрунтування різниці в ставленні до чоловіків та жінок щодо права на соціальну відпустку по догляду за дитиною. Цей висновок стосується як працівників поліції, так і військових;

- той факт, що заявники підписали контракт на проходження служби в поліції, не може означати відмову від своїх прав не бути дискримінованими. З огляду на основоположне значення заборони дискримінації за ознакою статі не можна погодитись із відмовою від права не бути підданим дискримінації за такими ознаками, оскільки це суперечило б важливим суспільним інтересам;

- хоча підтримка оперативної ефективності поліції є законною метою, яка могла б виправдати певні обмеження прав штату працівників правоохоронних органів, вона не могла виправдати різницю в ставленні між чоловіками та жінками. Зокрема, ЄСПЛ не був переконаний, що виключення з права на відпустку по догляду за дитиною в цій справі могло розглядатися як таке, що базується на невід'ємній вимозі служби поліції. По-перше, жінки-поліцейські безумовно мали право на відпустку по догляду за дитиною, і обмеження стосувалося лише поліцейських-чоловіків. По-друге, право на таку відпустку залежало від статі працівників поліції, а не від їхньої посади в правоохоронних органах, наявності заміни чи будь-яких інших обставин, що стосуються оперативної ефективності поліції. По-третє, не було обмежень щодо статі для зайняття посад, еквівалентних посадам заявників. Проте жінки, які займали такі посади, на відміну від заявників мали безумовне право на таку відпустку. По-четверте і найголовніше, що національні органи влади, відмовляючи заявникам у наданні відпустки по догляду за дитиною не посилалися на будь-які обставини, які свідчили про те, що їхній тимчасовий вихід у відпустку по догляду за дитиною підірвав би оперативну ефективність поліції. Обставини цієї справи свідчать про труднощі, з якими може зіткнутися поліцейський, зокрема у тих випадках, коли його особлива сімейна ситуація вимагала від нього взяти на себе роль основного опікуна / доглядача за своєю дитиною, і що винятки з правила про те, що поліцейські-чоловіки не мають права на таку відпустку, як видається, тлумачиться суворо. Конкретно двом заявникам було відмовлено в наданні відпустки по догляду за дитиною, незважаючи на те, що їхні дружини не мали можливості повноцінно піклуватися про дітей через проблеми зі здоров'ям. Тому органи державної влади не досягнули рівноваги між законним інтересом у забезпеченні оперативної ефективності поліції, з одного боку, та правом заявників не зазнавати дискримінації за ознакою статі щодо доступу до відпустки по догляду за дитиною, з іншого.

З огляду на вищевикладене різниця в ставленні між чоловіками та жінками, які є працівниками міліції, щодо права на відпустку по догляду за дитиною не є розумно

та об'єктивно виправданою. Не було жодного розумного співвідношення пропорційності між законною метою збереження оперативної ефективності поліції та оскаржуваною різницею у ставленні. Отже, заявники зазнали дискримінації за ознакою статі.

Щодо пункту 1 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ підкреслив, що хоча прокурор мав за національним законодавством правові підстави участі в судовому розгляді, в цій справі не було жодних особливих обставин стосовно захисту вразливих осіб чи державних інтересів, які б виправдовували таке втручання. ЄСПЛ не вбачив підстав для припущень про те, який вплив могло б чинити втручання прокурора в хід провадження; проте Суд дійшов висновку, що саме повторення прокурором аргументів департаменту внутрішніх справ не мало сенсу, якби воно не було спрямоване на посилення позиції цього департаменту й тим самим не впливало на суд на його користь.

Тому ЄСПЛ відзначив, що в російському контексті принципу рівності сторін, що вимагає справедливого балансу між сторонами, не було дотримано. Тому було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції стосовно другого заявника.

Висновок

Порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації) разом зі статтею 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) щодо кожного із заявників.

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо другого заявника.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 6 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ)

TODOROV AND OTHERS v. Bulgaria (№ 50705/11 та 6 інших – див. додаток)

Обставини справи

Справа стосувалася конфіскації майна, належного заявникам, яке вважалося таким, що було отримане в результаті злочинної діяльності.

Принаймні один заявник за кожною з поданих до Суду заяв був визнаний винним у вчиненні злочинів (серед них – незаконна порубка лісу, позбавлення свободи, спроба вимагання, присвоєння коштів за обтяжувальних обставин, незаконне володіння зброєю, грабіж, підробка документів за обтяжувальних обставин, незаконне володіння наркотичними речовинами та ухилення від сплати податків) національними судами в Болгарії за різними обвинуваченнями між 2000 та 2012 роками.

Усі заявники були засуджені під егідою Закону про доходи від злочинної діяльності.

Цей Закон дозволяв органам влади декларувати певне майно, яке вважалося таким, що було отримане в результаті злочинної діяльності й було конфісковане. Стосовно заявників проводилося розслідування Комісією з викриття доходів від злочинної діяльності, яка, серед іншого, вивчила їхні доходи та витрати впродовж певного періоду.

Унаслідок заяв Комісії деяке належне заявникам майно, таке як нерухомість, підприємства, транспортні засоби й готівкові кошти, було конфісковано в дохід держави. Національні суди дійшли висновків, що відповідні витрати заявників упродовж розглядуваного періоду значно перевищували їхні законні доходи. Суди вказали, що можна розумно припустити, що інші набуті активи були доходами від злочинної діяльності. Аргументи деяких заявників про те, що майно було набуто в результаті дарування чи спадкування, національні суди відхилили. Аргументи заявників про відсутність жодного зв'язку між цими активами та злочинною діяльністю були визнані судами безпідставними.

Ці рішення були залишені без змін судами вищої інстанції.

Держава не змогла вилучити все майно, особливо з огляду на те, що його частина була відчужена.

Посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, заявники скаржилися на різні аспекти процедури конфіскації їхнього майна.

Оцінка Суду

ЄСПЛ нагадав, що позбавлення власності за Конвенцією має відбуватися за певних умов і що Договірні держави можуть контролювати користування майном відповідно до загальних інтересів. Сторонами не оскаржувалося, що конфіскація становила втручання в майнові права заявників. ЄСПЛ упевнився в тому, що конфіскація була

законною, адже ґрунтувалася на Законі про доходи від злочинної діяльності. Крім того, Суд установив, що конфіскація отриманих унаслідок злочинної діяльності активів узгоджувалась із загальним інтересом, що мало місце і в цих справах.

Щодо пропорційності Суд нагадав, що має бути дотриманим справедливий баланс між загальним інтересом та захистом основоположних прав особи. Частково це може охоплювати можливість передавати свою справу до відповідних органів влади. ЄСПЛ відзначив, що в цій справі сфера застосування Закону як з точки зору правопорушень, вчинення яких матиме наслідком його застосування, так і з точки зору тривалості часу, який може спливати до порушення провадження, могла створити для заявників певні труднощі. ЄСПЛ вказав, що такі проблеми в законодавстві можуть схилити баланс у провадженні на користь держави. Тому було важливим, щоб така перевага була урівноважена, зокрема, зобов'язанням продемонструвати певні зв'язки походження активів, що підлягають конфіскації, з фактичною злочинною діяльністю. ЄСПЛ заявив, що він би погодився з національними судами в разі, якщо таке урівноваження мало місце, лише якщо не буде доведено, що обґрунтування судів були свавільними і явно необґрунтованими.

У справах *Todorov and Others* (no. 50705/11), *Gaich* (no. 11340/12), *Barov* (no. 26221/12) та *Zhekovi* (no. 71694/12) ЄСПЛ встановив відсутність достатніх гарантій для забезпечення необхідного справедливого балансу з дотримання прав заявників за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, зокрема відсутністю спроби з'ясувати зв'язок між майном та ймовірною злочинною діяльністю або для встановлення судами того, чи були конфісковані активи еквівалентні різниці між доходами і витратами заявників. Тому конфіскація їхнього майна була непропорційною, в результаті чого було порушення Конвенції.

Проте у справах *Rusev* (no. 44845/15), *Katsarov* (no. 17238/16) та *Dimitrov* (no. 63214/16) Суд установив, що національні суди розглянули відповідні питання детально, зокрема доходи заявників та витрати на час подій, надали їм можливість висунути свої аргументи й розглянули їх з наведенням достатнього обґрунтування. Конфіскація майна цих заявників не була непропорційною, а тому не було порушено їхні права за Конвенцією.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності) щодо заяв № 50705/11, 11340/12, 26221/12 та 71694/12.

Відсутність порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції щодо заяв № 44845/15, 17238/16 та 63214/16.

Рішення в цій справі ухвалені Палатою 13 липня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 4 ПРОТОКОЛУ № 7 ДО КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НЕ БУТИ ПРИТЯГНУТИМ ДО СУДУ АБО ПОКАРАНИМ ДВІЧІ)

Matijašić v. Croatia

Обставини справи

У 2013 та 2014 роках на заявника було накладено штраф за перевищення швидкості в межах провадження у справі про адміністративне правопорушення і до його посвідчення в трьох окремих випадках було додано три штрафні бали. 6 серпня 2014 року поліція заборонила заявникові керувати всіма механічними транспортними засобами у зв'язку із зібраними ним штрафними балами. Скарга заявника щодо цього була визнана необґрунтованою. Вищий суд з розгляду справ про адміністративні правопорушення вказав, що цей захід був не покаранням, а лише наслідком збору надто великої кількості штрафних балів упродовж установленого законом періоду.

Конституційна скарга заявника була визнана неприйнятною 27 січня 2015 року.

Посилаючись на статтю 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягнутим до суду або покараним двічі), заявник скаржився, що його обвинувачення та покарання за вчинення порушення правил дорожнього руху і подальша заборона керувати транспортними засобами у зв'язку із цими ж правопорушеннями становило порушення Конвенції.

Рішення Суду

Суд із самого початку відзначив, що справа стосувалася випадку, коли заборона керувати транспортними засобами була застосована до заявника в результаті збору ним певної кількості штрафних балів за порушення правил дорожнього руху впродовж установленого законом періоду, а тому її варто відмежовувати від попередніх розглянутих Судом справ, коли рішення про заборону керування транспортними засобами ухвалювалось як частина санкцій за конкретне порушення правил дорожнього руху.

Уряд стверджував, що застосована до заявника заборона керувати транспортними засобами в результаті зібраних штрафних балів не може вважатися за своїм характером «кримінальною».

Згідно з відповідним національним законодавством заборона керування транспортними засобами на підставі статті 286 (б) Закону про безпеку дорожнього руху визначена як превентивний адміністративний захід, що є відмінним від будь-якого покарання, яке може застосовуватись у кримінальному провадженні або провадженні у справі про адміністративне правопорушення. Зауважуючи, що низка країн впровадила систему штрафних балів у сфері дорожнього руху і що їхньою судовою практикою

підкреслюється важливість створення законодавчої та адміністративної основи, направленої на ефективне попередження загроз праву на життя в межах дорожнього руху, Суд упевнився в тому, що головною метою заборони керування транспортним засобом є превенція, яка полягала в забезпеченні безпеки дорожнього руху.

Як наслідок, заявник не зазнав кримінального обвинувачення при застосуванні поліцією заборони керування транспортним засобом у зв'язку із зібранням штрафних балів згідно зі статтею 286(б) Закону про безпеку дорожнього руху. Тому Суд дійшов висновку про незастосовність статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції та відхилив цю заяву як неприйнятну.

Висновок

Суд визнав заяву непринятною.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 1 липня 2021 року і є остаточним.

Рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України

Стаття 2 Конвенції (право на життя)

BANDURA v. Ukraine (№ 659/10): неефективність розслідування обставин учиненого на замовлення вбивства чоловіка заявниці – порушення

Стаття 3 Конвенції (заборона катування)

SILI v. Ukraine (№ 42903/14): неналежні умови ув'язнення – порушення

KRUPKO AND OTHERS v. Ukraine (№ 53152/16 та 8 інших – див. додаток): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення

GRANITNYI AND OTHERS v. Ukraine (№ 60572/19 та 6 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

MARTYNENKO v. Ukraine (№ 4582/20 та 19320/20): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення

TKACH AND OTHERS v. Ukraine (№ 13372/20 та 5 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення

LEBEDYEV AND OTHERS v. Ukraine (№ 33994/20 та 7 інших – див. додаток): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення

Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

YEGOROV AND OTHERS v. Ukraine (№ 54337/19 та 2 інших – див. додаток): надмірна тривалість досудового тримання заявника під вартою – порушення

PANCHUK v. Ukraine (№ 14607/16): незаконність ув'язнення – порушення

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

NECHAY v. Ukraine (№ 15360/10): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

TROFYMENKO AND MAKHMUTOV v. Ukraine (№ 23635/20 та 45408/20): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

ARCELORMITTAL AMBALAJ CELIGI SANAYI VE TICARET ANONIM SIRKETI v. Ukraine (№ 23819/11): необґрунтованість рішень національних судів під час скасування арбітражного рішення – порушення

ZVARYCH AND MARCHEVSKA v. Ukraine (№ 3391/17 та 32353/20): надмірна тривалість цивільного провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

OPANASHCHUK AND OTHERS v. Ukraine (№ 6426/19 та 2 інших – див. додаток): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

GUMENYUK AND OTHERS v. Ukraine (№ 11423/19): відсутність можливості оскаржити суддями Верховного Суду України позбавлення можливості здійснювати свої суддівські повноваження та незаконне втручання у право на повагу до приватного і сімейного життя – порушення статей 6 та 8 Конвенції

PLETYAK AND OTHERS v. Ukraine (№ 11601/19 та 2 інших – див. додаток): надмірна тривалість цивільного провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

LITVINA AND OTHERS v. Ukraine (№ 53227/19 та 7 інших – див. додаток): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

DUBIL AND OTHERS v. Ukraine (№ 22846/20 та 2 інших – див. додаток): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)

PANOVA AND OTHERS v. Ukraine (№ 28519/10 та 3 інших – див. додаток): незаконне та необґрунтоване втручання в право заявників на повагу до житла в результаті їх виселення з квартир будівлі, яка раніше належала державному підприємству, після її передачі приватному власнику – порушення

BERLIZEV v. Ukraine (№ 43571/12): незаконне відеоспостереження за заявником за відсутності рішення суду – порушення

DUBOVYCH v. Ukraine (№ 47821/10 та 66460/12): незаконний обшук житла заявника – порушення

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (липень 2021 року). Рішення за період із 01.07.2021 по 31.07.2021 / Відпов. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2021. – 50 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>;

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua